

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Факультет інноваційних технологій
Кафедра міжнародного туризму та готельно–ресторанного бізнесу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему

«Розвиток пізнавального туризму в Болгарії»

Виконала:
студентка IV курсу
спеціальності 242 «Туризм»
Кононенко З.В.

Керівник:
к. г. н., доц. Горб К.М.

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Кононенко З.В. Розвиток пізнавального туризму в Болгарії. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 242 «Туризм». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Об'єкт дослідження: процеси розвитку туризму в країні Болгарія, зокрема пізнавального туризму.

Предметом дослідження є актуальні аспекти розвитку пізнавального туризму в Болгарії, включаючи його потенційні можливості, проблеми та перспективи.

Мета роботи: полягає в аналізі сучасного стану туристичної індустрії в країні, виявлення факторів, що впливають на розвиток пізнавального туризму, та розробки стратегій для його подальшого розвитку, а також формування інноваційного авторського пізнавального туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я».

Одержані висновки та новизна: пізнавальний туризм у системі туристичної сфери країни є важливою складовою, яка впливає на загальний розвиток туризму та привертає увагу широкого кола туристів. Екскурсійно–пізнавальний туризм визначається як форма туризму, що має на меті пізнання нового через відвідування різноманітних туристичних об'єктів, маршрутів та культурних подій. Враховуючи різноманіття пам'яток культури, історії, природи та архітектури, пізнавальний туризм є ключовим елементом туристичного потенціалу країни, що доповнює і розширює можливості для подорожей та відпочинку. Розроблено інноваційний авторський пізнавальний тур «Античне намисто Болгарського Причорномор'я», який є показовим прикладом вдалого поєднання історичної спадщини та сучасних підходів у туризмі. Програма туру пропонує учасникам неперевершений шанс відкрити для себе витонченість античної культури Болгарії, відвідати історичні пам'ятки та насолодитися красою Причорномор'я. Для забезпечення безбитковості і певного запасу рекомендується набрати як мінімум двох учасників туру.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності туристичних фірм та туристичних операторів при розробці пакету туристичних послуг до Болгарії.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків. Робота викладена на 61 сторінці, містить 12 таблиць, 8 рисунків. Список використаних джерел містить 48 найменувань.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ТУРИЗМ, КУРОРТИ, ТУРИСТИЧНИЙ РИНОК, БОЛГАРІЯ, ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ, ТУРИ.

ABSTRACT

Kononenko Z.V. Development of Cultural Tourism in Bulgaria. Thesis for a bachelor degree in specialty 242 "Tourism". – University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

Research object: the processes of tourism development in the country of Bulgaria, particularly cultural tourism.

The subject of the research is the current aspects of the development of cultural tourism in Bulgaria, including its potential opportunities, problems, and prospects.

The aim of the work: to analyze the current state of the tourism industry in the country, identify factors influencing the development of cultural tourism, and develop strategies for its further development, as well as to create an innovative author's cultural tour «The Antique Necklace of the Bulgarian Black Sea».

Conclusions and novelty: cultural tourism within the tourism sector of the country is an important component that influences the overall development of tourism and attracts the attention of a wide range of tourists. Excursion–cultural tourism is defined as a form of tourism aimed at acquiring new knowledge through visiting various tourist sites, routes, and cultural events. Considering the diversity of cultural, historical, natural, and architectural landmarks, cultural tourism is a key element of the country's tourism potential, complementing and expanding opportunities for travel and leisure. An innovative author's cultural tour «The Antique Necklace of the Bulgarian Black Sea» has been developed, which is a demonstrative example of successful combination of historical heritage and modern approaches in tourism. The tour program offers participants an unparalleled opportunity to discover the sophistication of Bulgarian ancient culture, visit historical landmarks, and enjoy the beauty of the Black Sea. To ensure viability and a certain margin of safety, it is recommended to have at least two participants in the tour.

Practical significance: the research results can be used in the activities of tourist firms and tour operators in developing a package of tourist services to Bulgaria.

The thesis consists of an introduction, three sections, and conclusions. The work is laid out on 61 pages, contains 12 tables, 8 figures. The list of used sources contains 48 names.

KEYWORDS: TOURISM, RESORTS, TOURIST MARKET, BULGARIA, TOURIST RESOURCES, TOURS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ КРАЇНИ.....	8
1.1. Екскурсійно–пізнавальний туризм держави: специфіка та класифікація.....	8
1.2. Роль пізнавального туризму в туристичному комплексі країни.....	14
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕКСКУРСІЙНО–ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БОЛГАРІЇ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	19
2.1. Екскурсійний потенціал приморських курортів та їх оточення.....	19
2.2. Пізнавальні ресурси гірськолижних місцевостей.....	25
2.3. Екскурсійні можливості туристичних центрів країни та їх вплив на розвиток туристичної індустрії.....	30
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ АВТОРСЬКИЙ ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУР «АНТИЧНЕ НАМИСТО БОЛГАРСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я».....	43
3.1. Програма туру та його конкурентні переваги.....	43
3.2. Особливості виходу продукту на туристичний ринок України.....	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	54
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Пізнавальний туризм стає все більш актуальним в сучасному світі як один із найшвидше зростаючих сегментів туристичної індустрії. Цей вид туризму покликаний задовольняти не лише рекреаційні потреби туристів, але й спонукати їх до пізнання історії, культури та природних багатств різних країн. Особливо це стосується країн з багатою культурною спадщиною, серед яких і Болгарія відіграє значну роль. Болгарія, з її розмаїттям історичних пам'яток, архітектурних шедеврів, традицій і відкритою для туристів природою, має потенціал стати локусом пізнавального туризму. Проте, на сьогоднішній день цей сегмент туризму в Болгарії залишається недооціненим та недорозвиненим у порівнянні з іншими формами туризму, такими як масовий або пляжний. Недолік інфраструктури, недостатнє рекламування та маркетингові стратегії, а також нестабільна політична ситуація – це лише деякі з причин, які стримують розвиток пізнавального туризму в Болгарії. Однак, зростаючий інтерес до культурного спадку, а також зростаюча свідомість та культурний розвиток суспільства вказують на потенційні можливості розвитку цього сегменту. Розвиток пізнавального туризму може мати значний вплив на економіку та культуру Болгарії. З одного боку, це стимулюватиме створення нових робочих місць у туристичній галузі, а також підтримуватиме розвиток місцевих підприємств, зокрема готелів, ресторанів, музеїв та інших культурних закладів. З іншого боку, це сприятиме збереженню і популяризації культурної спадщини Болгарії, сприяючи тим самим збереженню ідентичності та самосвідомості нації. Для ефективного розвитку пізнавального туризму в Болгарії необхідно прийняти комплексний підхід, включаючи наступні стратегії: розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готелі, транспортні маршрути та музейні комплекси, для забезпечення комфортного перебування та пізнавального досвіду туристів; ефективне маркетингове та просувальне планування для привертання уваги до пізнавальних можливостей Болгарії

серед міжнародних туристів; заходи з збереження, реставрації та популяризації історичних та культурних пам'яток країни. В цілому розвиток пізнавального туризму в Болгарії може стати важливим чинником у сприянні економічному зростанню, збереженню культурної спадщини та підвищенню міжнародного престижу країни. Вищезазначене обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в оцінці сучасного стану туристичної індустрії в Болгарії, виявленні факторів, що впливають на розвиток пізнавального туризму в Болгарії, а також розробці стратегій для його подальшого розвитку, формуванні інноваційного авторського пізнавального туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я».

Для досягнення поставленої мети у ході дослідження вирішувались наступні завдання.

- проаналізувати поняття та напрями екскурсійно–пізнавального туризму держави;
- визначити роль пізнавального туризму в туристичному комплексі країни;
- провести якісну оцінку екскурсійно–пізнавального туристичного потенціалу Болгарії та його використання;
- розробити інноваційний авторський пізнавальний тур «Античне намисто Болгарського Причорномор'я».

Об'єктом дослідження є процеси розвитку туризму в країні Болгарія, зокрема пізнавального туризму.

Предметом дослідження є актуальні аспекти розвитку пізнавального туризму в Болгарії, включаючи його потенційні можливості, проблеми та перспективи.

Методи дослідження. В роботі застосовані такі методи досліджень: аналітичний, синтетичний, картографічний, індукції, дедукції тощо, зокрема: системний аналіз наукових статей, книг, звітів та інших джерел, що

стосуються теми пізнавального туризму та туристичної індустрії Болгарії; порівняння досвіду інших країн з розвиненим пізнавальним туризмом з тим, що має місце в Болгарії, для виявлення успішних стратегій та можливостей для впровадження в контексті Болгарії; визначення сильних сторін, слабких сторін, можливостей та загроз для розвитку пізнавального туризму в Болгарії.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності туристичних фірм та туристичних операторів при розробці пакету туристичних послуг до Болгарії.

Апробація роботи. Робота була апробована в рамках Міжнародної науково–практичної конференції «Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум», Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, 2024.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків. Робота викладена на 61 сторінці, містить 12 таблиць, 8 рисунків. Список використаних джерел містить 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ КРАЇНИ

1.1. Екскурсійно–пізнавальний туризм держави: специфіка та класифікація

Екскурсійний туризм є важливою складовою туристичної індустрії, яка надає можливість подорожувати для вивчення історичних, культурних та природних об'єктів на певній території.

Діяльність екскурсійного туризму полягає у плануванні та організації турів, що мають історичний, культурний або пізнавальний характер. Ці тури розробляються туристичними агентствами та операторами з урахуванням різноманітних тематик для задоволення потреб та інтересів туристів. Серед таких тематик можна виділити літературні маршрути, історичні екскурсії, архітектурні тури, фольклорні відвідини та інші [15, с. 86].

Літературні тури пропонують подорожі до місць, пов'язаних із життям та творчістю відомих письменників та поетів. Історичні тури спрямовані на вивчення подій минулого та відвідання історичних пам'яток. Архітектурні екскурсії дозволяють оцінити архітектурні особливості міст і країн. Фольклорні тури дозволяють познайомитися з народною культурою та традиціями. Крім того, існують також тури, спрямовані на відвідування музеїв, картинних галерей та інших культурних закладів [19, с. 57]. Екскурсійний туризм внутрішньої країни є важливим чинником розвитку туристичної галузі та культурного обміну. Завдяки різноманітним тематикам екскурсійних турів туристи можуть отримати глибоке занурення в культурну спадщину, історію та природу країни, що сприяє розширенню їхніх знань та розумінню різноманітності світу.

Екскурсійний туризм визначається двома основними напрямками: стаціонарні тури, що передбачають перебування туристів у одному місті, та маршрутні тури, що включають відвідування декількох міст за попередньо

складеним графіком. Маршрутні тури плануються з урахуванням мінімізації часу на переїзди між містами та забезпеченням цікавості та насиченості маршруту. Маршрутні тури складаються зі заздалегідь запланованих відвідувань міст, розташованих поруч один з одним. Це дозволяє ефективно використовувати час та уникнути зайвих переїздів, забезпечуючи тим самим максимальну насиченість подорожі [18, с. 22].

Група туристів, яка вирушає на маршрутний тур, може бути супроводжувана екскурсоводом або зустрічатися з професійними гідями в кожному місті, які спеціалізуються на певній тематиці. Це дозволяє гостям маршруту глибше зануритися в культуру та історію країни під керівництвом місцевих експертів. Однією з особливостей маршрутних турів є надання вільного часу для самостійних досліджень. Це означає, що туристи мають можливість вивчати кожне місто, яке вони відвідують, самостійно. Час на самостійні екскурсії може варіюватися від половини дня до цілого дня, залежно від тривалості зупинки у місті [13, с. 59].

Маршрутний туризм є ефективним способом організації екскурсійного туризму, що дозволяє максимально використовувати час та насолоджуватися подорожжю, мінімізуючи зайві витрати часу на переїзди. Надання можливості самостійних досліджень також сприяє збагаченню досвіду туристів та зростанню їхнього інтересу до культури та історії відвідуваних місць [7, с. 9].

Пізнавальний туризм представляє собою форму подорожі, спрямовану на збагачення знань та розуміння історико-культурних, археологічних та архітектурних атракцій, відвідування музеїв, галерей, театрів, фестивалів та інших культурних подій. Цей вид туризму часто відомий як екскурсійний туризм, оскільки він часто передбачає проведення екскурсій для ознайомлення з різноманітними об'єктами. Екскурсія є процесом наочного пізнання, що передбачає ознайомлення з об'єктами в їхніх місцях знаходження. Учасники екскурсії активно пересуваються до цих об'єктів для отримання знань та вражень [8, с. 4].

Оглядова або тематична екскурсія є цілеспрямованим процесом, який передбачає попереднє програмування з метою розкриття певної теми. Організатори екскурсії мають чітке уявлення про те, що учасники повинні побачити, почути та відчувати, а також які висновки вони мають зробити. Екскурсійне пізнання базується на двох основних елементах: показі та розповіді. Показ об'єктів має важливе значення і переважає над розповіддю, яка підпорядкована показу. Правильне поєднання цих елементів допомагає досягти основної мети екскурсії – розкриття обраної теми [8]. Види екскурсійно–пізнавального туризму наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Види екскурсійно–пізнавального туризму

Тип екскурсії	Опис
Культурно–історичні	Екскурсії, спрямовані на вивчення культурних та історичних пам'яток держави. Включають в себе відвідування музеїв, пам'ятників архітектури, історичних місць тощо.
Природничі	Туристичні маршрути, спрямовані на вивчення природних ландшафтів, національних парків, заповідників, гірських масивів та інших природних об'єктів держави.
Гастрономічні	Екскурсії, під час яких туристи вивчають традиції місцевої кухні, відвідують ресторани, де пропонуються страви традиційної кухні, та проводять майстер–класи з приготування страв.
Винні	Туристичні пізнавальні маршрути, спрямовані на вивчення виноробного промислу держави, відвідування виноробень, дегустації місцевих сортів вина, участь у винних фестивалях тощо.
Паломницькі	Екскурсії, пов'язані з відвідуванням релігійних святинь, місць паломництва, церков, монастирів та інших об'єктів релігійної спадщини держави.
Пішохідні та велосипедні	Туристичні екскурсійні маршрути, які передбачають подорож пішки або на велосипеді, дозволяють долучитися до природи, дослідити віддалені місця та насолодитися активним відпочинком.
Етнографічні	Екскурсії, спрямовані на вивчення традицій, звичаїв, мови та культури народів, що проживають у державі. Включають у себе відвідування етнографічних музеїв, фольклорних заходів, майстерень, ремесел тощо.
Екологічні	Туристичні пізнавальні маршрути, спрямовані на вивчення екосистем, збереження природних ресурсів та участь у природоохоронних заходах.

Джерело: складено автором на основі [19]

Екскурсія має свої особливості, які вказують на її подібність з іншими формами пізнання, або відзначають її суттєві відмінності. Такі ознаки відображаються у важливості наочного сприйняття об'єктів, активності учасників екскурсії та організованому характері процесу пізнання. Пізнавальний туризм, через екскурсійні форми, є важливим засобом для поглиблення знань та розуміння культурної спадщини та історії різних місць. Він не лише збагачує інтелектуальний досвід туристів, але й сприяє збереженню та популяризації культурних цінностей.

Екскурсія, як форма пізнання, володіє рядом загальновизнаних ознак, які визначають її сутність та якість проведення. Зокрема, ці ознаки включають: екскурсія може проводитися як для групи, так і для індивідуальних учасників; обов'язкова присутність кваліфікованого гіда, який керує екскурсією та надає інформацію про відвідувані об'єкти; від однієї академічної години до однієї доби, залежно від програми екскурсії та маршруту; акцент на візуальному пізнанні та показі об'єктів у місці їхнього розташування; учасники екскурсії активно переміщуються від одного об'єкта до іншого згідно з планом екскурсії; кожна екскурсія має певну тематику або мету, яка визначає її зміст та об'єкти вивчення; учасники екскурсії займаються спостереженням, вивченням та дослідженням об'єктів під керівництвом екскурсовода.

Будь-яка екскурсія, щоб відповідати своїй суті, повинна відповідати усім семи ознакам. Відсутність хоча б однієї ознаки виключає право називати проведений захід екскурсією.

Класифікація екскурсій. Екскурсії можна класифікувати залежно від наступних критеріїв: оглядові та тематичні екскурсії, які відповідають загальному огляду або спеціалізованій темі вивчення; групові або індивідуальні екскурсії, залежно від кількості та складу учасників; екскурсії в місцевості, музеях, галереях, архітектурних комплексах тощо; піші, автобусні, велосипедні, водні екскурсії тощо; загальні оглядові екскурсії, інтерактивні та рольові екскурсії тощо. Види екскурсій за критеріями наведено на рис. 1.1.

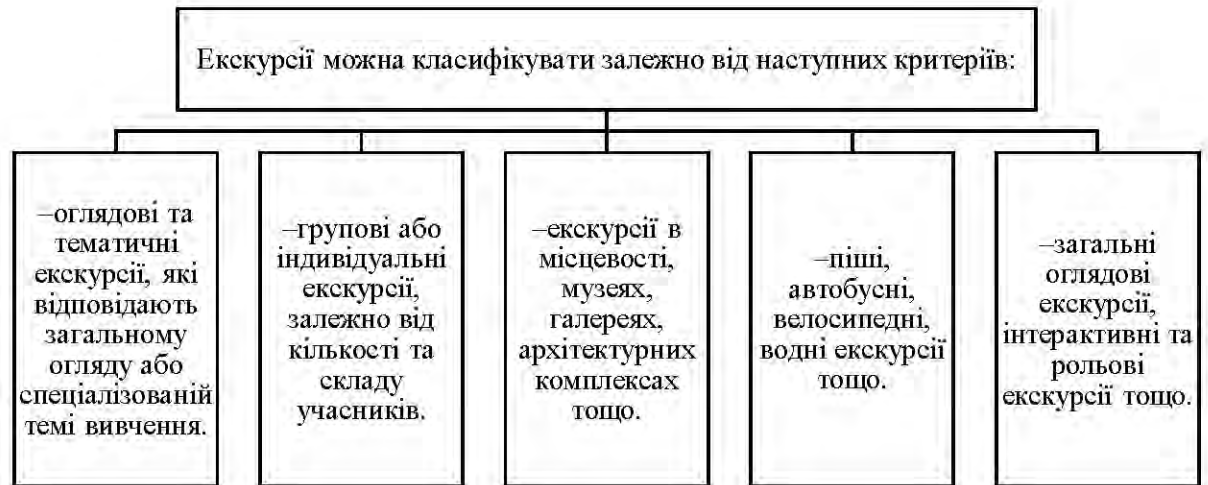

Рисунок 1.1 – Класифікація екскурсій

Джерело: складено автором на основі [6]

Ця класифікація дозволяє краще визначити та організувати екскурсійні заходи з урахуванням їхнього специфічного характеру та мети. Екскурсії відіграють важливу роль у поданні комплексної інформації про культурні, історичні та природні аспекти певного регіону або об'єкту. Два основних типи екскурсій – оглядові та тематичні – мають відмінні особливості та цілі [21, с. 85].

Оглядова екскурсія є загальною та всебічною ознайомлювальною подією, що охоплює різноманітні аспекти регіону або об'єкту. Вона дозволяє екскурсантам отримати загальне уявлення про культурні та природні багатства місця. Цей тип екскурсій використовує як історичний, так і сучасний матеріал, щоб охопити широкий спектр тем. Оглядові екскурсії мають хронологічні межі «від першої згадки до сьогодення», або можуть розглядати перспективи майбутнього. Вони передують тематичним екскурсіям та покликані забезпечити екскурсантів загальною базою знань [15].

Тематична екскурсія, навпаки, обмежується лише однією темою або аспектом. Вона глибше розкриває конкретний аспект культури, історії або природи. Цей тип екскурсій поділяється на різні групи, такі як культурно–

релігійні, історичні, природознавчі, мистецтвознавчі тощо. Наприклад, природознавчі екскурсії можуть поділятися на зоогеографічні, ботанічні, геолого–геоморфологічні, гідрологічні та ландшафтні. Кожна з цих підгруп спрямована на детальне дослідження конкретного аспекту природи [18].

Оглядові та тематичні екскурсії відіграють важливу роль у пізнанні та розумінні різноманітних аспектів культури, історії та природи. Оглядові екскурсії надають загальне уявлення, тоді як тематичні зосереджуються на певному аспекті. Обидва типи є необхідними для комплексного вивчення та сприйняття світу навколо нас.

Екскурсійно–пізнавальний туризм відіграє значущу роль у розвитку та просуванні культурного, історичного та природного надбання держави. Загальна специфіка цього виду туризму полягає в наданні можливості туристам ознайомитися з унікальними пам'ятками культури, архітектури, історії та природи країни [19, с. 48].

Класифікація екскурсійно–пізнавального туризму може базуватися на декількох критеріях, включаючи зміст, склад учасників, місце проведення, спосіб пересування та форму проведення. За змістом, екскурсії можуть бути оглядовими або тематичними, які відрізняються широким спектром об'єктів дослідження або фокусуванням на конкретній темі [7]. Крім того, екскурсії можуть бути розділені залежно від місця проведення на місцеві та міжнародні, а також залежно від способу пересування на піші, автобусні, велосипедні, водні екскурсії та інші. Форми проведення екскурсій можуть бути різноманітними, включаючи загальні оглядові екскурсії, інтерактивні та рольові екскурсії [7].

Отже, екскурсійно–пізнавальний туризм є важливим компонентом туристичної галузі держави, що сприяє як розвитку туристичної індустрії, так і підвищенню культурного рівня та свідомості населення про свою історію, культуру та природні багатства. Його різноманітність та специфіка дають можливість задовольнити потреби різних категорій туристів та забезпечують широкий спектр варіантів для організації екскурсійних маршрутів та програм.

1.2. Роль пізнавального туризму в туристичному комплексі країни

Наукове дослідження пізнавального туризму в Україні відкриває значну проблематику, пов'язану з організацією та науковим аналізом цього виду туризму. Вже проведені дослідження Г. Вишневської та В. Кифяка розкривають деякі аспекти цієї проблематики, проте залишаються недостатньо розробленими методологічні засади організації пізнавальних турів. Особливою трудністю виявляється визначення та структурування пізнавального туризму, а також виокремлення його особливостей [22, с. 75].

Термін «пізнавальний туризм» був офіційно введений на міжнародному рівні під час Всесвітньої конференції з культурної політики у 1982 р. Організація та культура розглядають пізнавальний туризм як особливий вид, який враховує культурні особливості інших народів. Проте в українській науковій спільноті відсутні єдність у визначенні та термінології, пов'язаних із пізнавальним туризмом [34].

Різноманітні визначення пізнавального туризму, запропоновані українськими науковцями, свідчать про різні підходи до його розуміння. В. Федорченко, П. Пуцентейло та Ф. Шандор вказують на те, що пізнавальний туризм може бути інтерпретований як подорожі з пізнавальною метою, відвідання історичних, культурних або природних пам'яток. Найбільш повним є визначення, яке враховує різноманітні аспекти пізнавального туризму, які охоплюють не лише відвідини пам'яток, а й знайомство з культурою, традиціями, мистецтвом, промисловістю та іншими аспектами життя та діяльності місцевого населення.

Складові туристичного комплексу країни наведено на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Складові туристичного комплексу країни

Джерело: складено автором на основі [31]

У зв'язку з цим наше дослідження має на меті обґрунтувати сутність та структуру пізнавального туризму, а також виокремити особливості його організації. Розуміння цих аспектів дозволить розробити ефективніші стратегії розвитку пізнавального туризму в Україні та забезпечить його більшу привабливість як для внутрішніх, так і для зарубіжних туристів.

У сучасних умовах розвитку туризму в Україні важливим напрямком є пізнавальний туризм, який спрямований на ознайомлення туристів з культурними об'єктами та ресурсами місця їх тимчасового перебування. Головною формою організації пізнавального туризму є екскурсія, яка дозволяє туристам систематично вивчати об'єкти культурної спадщини та природні ресурси.

Пізнавальний туризм може бути поділений на різні види залежно від мети подорожі та інтересів туристів. Зокрема, існують міський туризм, етнографічний туризм та історичний туризм. Кожен з цих видів передбачає вивчення певних аспектів культури, традицій та історії місця відвідування. Крім того, пізнавальні тури можуть мати різноманітні тематичні спрямування, такі як історичні, літературні, етнографічні та природознавчі екскурсії. Це дозволяє туристам обирати програму подорожі відповідно до своїх інтересів та попередніх знань [35].

Залежно від способу організації, пізнавальні тури можуть бути стаціонарними або маршрутними. Стаціонарні тури передбачають вивчення пам'яток історії та культури в межах одного місця, тоді як маршрутні тури охоплюють відвідування кількох різних місць та об'єктів. Організація пізнавального туризму має бути здійснена з урахуванням принципів стійкого розвитку. Важливо підтримувати місцеву культуру, зберігати культурні та природні об'єкти, а також покращувати життєвий рівень місцевого населення [7].

Загальноцивілізаційне значення пізнавального туризму полягає в його внеску у міжкультурний діалог та порозуміння. Дослідження цього виду туризму мають великий практичний потенціал і відкривають широкі перспективи для розвитку туристичної галузі в Україні [18, с. 64].

Пізнавальний туризм є одним із ключових складових туристичного комплексу країни, оскільки він відіграє важливу роль у залученні та задоволенні потреб туристів, а також сприяє розвитку місцевих економік, збереженню культурної спадщини та підтримці сталого розвитку [41, с. 8].

Перш за все, пізнавальний туризм сприяє залученню туристів до країни, оскільки багато подорожуючих шукають не лише відпочинок, а й можливість пізнати нові культури, традиції та історичні пам'ятки. Завдяки цьому виду туризму, країна може привертати до себе туристів з усього світу, що сприяє зростанню туристичного потоку та збільшенню доходів від туристичної галузі. Далі, пізнавальний туризм відіграє важливу роль у збереженні та пропагуванні культурної спадщини країни [42]. Через вивчення історичних пам'яток, традицій та народних звичаїв туристи не лише отримують нові знання, а й сприяють збереженню цінних культурних об'єктів. Крім того, популяризація культурних та історичних місць привертає увагу як місцевих жителів, так і міжнародної спільноти до важливості збереження цієї спадщини для майбутніх поколінь [40].

Зазначимо також, що пізнавальний туризм сприяє розвитку місцевих економік, забезпечуючи робочі місця у сфері туризму, гостинності та послуг.

За рахунок підвищення туристичного потоку створюються нові можливості для розвитку малих та середніх підприємств, ресторанного бізнесу, магазинів та ринків з місцевою продукцією та ремеслами. Таким чином, пізнавальний туризм має значний вплив на соціально–економічний розвиток регіонів країни [1].

Нарешті, важливо зазначити, що пізнавальний туризм сприяє сталому розвитку країни. За допомогою ретельно спланованих екскурсій та програм туристи можуть пізнати та оцінити унікальність природних ландшафтів, біорізноманіття та культурної спадщини країни. При цьому важливо забезпечити збалансованість між потребами туристів та збереженням природних ресурсів, щоб забезпечити сталість цього виду туризму на майбутні роки [13, с. 7].

Пізнавальний туризм, що відіграє важливу роль у сучасному світі туризму, часто переслідує різноманітні цілі, які відображають різноманітність інтересів туристів. Розглянемо деякі з найбільш поширених цілей пізнавального туризму та його характеристики.

Пізнавальний туризм надає можливість туристам познайомитися з досягненнями інших регіонів, країн у таких сферах, як техніка, наука або мистецтво. Це може включати відвідування музеїв, виставок, наукових центрів або виробничих підприємств. Пізнавальний туризм надає можливість туристам побачити природні пам'ятки, явища та пейзажі в інших регіонах або країнах. Це може включати відвідування національних парків, заповідників, гірських ланцюгів або водоспадів [26]. Пізнавальний туризм дозволяє відвідувати різноманітні історичні споруди, місця та святині, що допомагає туристам краще зрозуміти історію та культуру інших народів і регіонів. Пізнавальний туризм дає змогу побачити представників екзотичного рослинного або тваринного світу, відкриваючи туристам можливість досліджувати біорізноманіття різних екосистем [29, с. 5].

Отже, пізнавальний туризм включає в себе туристичні подорожі до екологічно уражених або, навпаки, екологічно чистих об'єктів, дозволяючи

туристам краще розуміти проблеми збереження навколишнього середовища. Пізнавальний туризм може бути пов'язаний із створенням красивих відеофільмів та унікальних фотознімків, що захоплюють красу та мандрівний дух подорожі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Визначено, що пізнавальний туризм є одним із ключових компонентів сучасної туристичної індустрії, який відображає ростучий інтерес подорожуючих до культурного, історичного та природного надбань різних країн. У туристичній сфері країни пізнавальний туризм відіграє важливу роль у привертанні іноземних та внутрішніх туристів, сприяючи збільшенню потоку відвідувачів та зростанню економічного впливу туристичного сектору. Екскурсійно–пізнавальний туризм держави представляє собою форму туризму, спрямовану на ознайомлення туристів з історичними, культурними та природними об'єктами та пам'ятками даної країни. Цей вид туризму може бути класифікований за різними критеріями, такими як тривалість маршруту, тематика екскурсії, рівень затримок та інші. Наприклад, він може включати короткі одноденні екскурсії, багатоденні тури або спеціалізовані маршрути, такі як культурні або природні експедиції.

2. Встановлено, що пізнавальний туризм відіграє важливу роль у туристичному комплексі країни, сприяючи розвитку туризму та підвищенню її міжнародного престижу. Цей вид туризму дозволяє туристам поглиблено вивчати історію, культуру та природу країни, що сприяє культурному обміну, взаєморозумінню та розвитку міжнародних відносин. Крім того, пізнавальний туризм сприяє збереженню та реставрації історичних та культурних об'єктів, а також заохочує розвиток туристичних послуг та інфраструктури. Таким чином, пізнавальний туризм відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку туристичної сфери країни і сприяє збереженню національного культурного та природного надбання.

РОЗДІЛ 2

ЕКСКУРСІЙНО–ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
БОЛГАРІЇ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

2.1. Екскурсійний потенціал приморських курортів та їх оточення

Болгарія, розташована на східному узбережжі Балканського півострова, має виняткове географічне положення та розмаїття природно–кліматичних ресурсів. Ці фактори створюють сприятливі умови для розвитку різноманітних видів туризму, таких як екологічний, морський та гірсько–лижний [13]. У цьому тексті розглянемо потенціал Болгарії у кожній з цих сфер туризму. Країна славиться своїми вражаючими печерами, каньйонами та льодовиковими озерами. Завдяки високоякісним умовам для відпочинку, гості можуть насолоджуватися прогулянками, гірськими переходами та спостереженням за місцевою флорою та фауною. Болгарія займає друге місце в Європі за біологічною різноманітністю. Країна має понад 12360 видів рослин, включаючи 3700 видів вищих рослин. Згідно з Червоною книгою, в Болгарії зареєстровано 763 види, з яких 750 мають лікувальні властивості. Ці рослини є цінними господарськими видами, і країна експортує близько 15 тис. т лікарських трав щорічно [2]. Болгарія має приблизно 4 млн. га лісу, що становить близько 36,85 % її території. Найпоширеніші типи лісів – широколистяні, з дубовими та буковими деревами. Дубові ліси переважають на низовинах, а букові – у середньогірській зоні. Країну поділяють на сім зоогеографічних районів, чотири з яких належать до Середземноморської підобласті, а три – до Євро–Сибірської [6]. Болгарія має багато видів, характерних для різних кліматичних зон, а також численні реліктові види. Чорне море, по якому Болгарія межує на східному узбережжі, є ідеальним місцем для морського туризму (оздоровчому купально–пляжному на узбережжі та прогулянковому і круїзному на акваторії). Його багата фауна та флора, а також розмаїття водних видів спорту роблять його популярним серед

відпочиваючих. Для любителів зимових видів спорту Болгарія пропонує гірські курорти з великою кількістю трас для лиж та сноубордів. Гірські масиви, такі як Пірін та Рила, відомі своїми прекрасними умовами для катання та чарівними гірськими пейзажами. Болгарія, завдяки своєму різноманіттю природних та кліматичних умов, є ідеальним місцем для різноманітних видів туризму. Збереження і розвиток цих ресурсів є важливою метою для країни, спрямованою на забезпечення сталого розвитку туристичної індустрії та збереження непорушності природного середовища [8]. Чорне море, з його багатою екосистемою та унікальним біорізноманіттям, отримує внесок кількох болгарських річок, що створює унікальні гідрологічні та екологічні умови у прибережних районах. Річки Болгарії, що впадають у Чорне море, мають різноманітні характеристики, які впливають на їх використання для різних цілей, у т. ч. туристичних [10]. Деякі з них, такі як Ропотамо, Камчія та Велека, є судноплавними для невеликих суден, що створює можливості для туристичного розвитку в області водного туризму. Їх заплави відзначаються густими лісами, що забезпечують природну красу та прохолоду. Неповторні водно-болотні угіддя вздовж річок, таких як Батова Велека, Камчія та Ропотамо, є привабливими для любителів природи. Гори Странджа, що межують з Південним Чорномор'ям, пропонують можливості для спостереження за дикою природою та віковими традиціями місцевих сіл, як унікальне поєднання екологічного та етнічного туризму [15]. Чорноморське узбережжя Болгарії – це один із ключових рекреаційно-туристичних ресурсів країни, що приваблює тисячі відпочиваючих щороку. Протяжність берегової лінії Болгарії вздовж Чорного моря становить 378 км, з 209 пляжами загальною площею 16 км². Пляжі різноманітні: деякі вздовж відкритого берега, інші розташовані в мальовничих морських затоках. Характеристики води також сприяють відпочинку: вміст солі у прибережних водах становить 16–17 ‰, а середня температура води влітку коливається від 22 до 26 °C [8].

На 11 пляжах майорить Блакитний прапор ЮНЕСКО, що свідчить про їхню чистоту води і піску. Ці пляжі, розташовані у таких курортних містах, як

Албена, Несебр, Еленіте, Святий Влас, Сонячний берег, Поморіє, Созополь та Дюни, приваблюють відпочиваючих якісними умовами та екологічно чистим середовищем (табл. 2.1). Чорноморське узбережжя Болгарії поділене на Північне та Південне, кожне з яких має свої особливості та курортні міста. На Північному узбережжі розташовані такі курорти, як Балчик, Албена, Золоті піски, Кранево, Святого Костянтина і Єлени, у той час як Південне узбережжя відоме курортами Сонячний берег, Святий Влас, Несебр, Созополь, Обзор та Бяла, Поморіє. Північні курорти мають більше зелені, в той час як на Південному більша частина природи має степовий характер [32]. Характеристику курортів на узбережжі Чорного моря в Болгарії наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Характеристика курортів на узбережжі Чорного моря в Болгарії

Показник	Значення
Протяжність берегової лінії	378 км
Кількість пляжів	209
Загальна площа пляжів	16 км ²
Характеристики пляжів	Піщані, з пологим входом у море
Вміст солі у водах	16–17‰
Середня температура води влітку	22–24°C (до 26°C в деяких частинах)
Кількість пляжів з Блакитним прапором ЮНЕСКО	11
Розподіл на Північне та Південне узбережжя	Північне – Балчик, Албена, Золоті піски, Кранево, Святий Костянтин і Олена. Південне – Сонячний берег, Святий Влас, Несебр, Созополь, Обзор, Бяла, Поморіє.

Джерело: складено автором на основі [43]

Чорноморське узбережжя Болгарії володіє великим туристичним потенціалом завдяки своїм природним умовам, чистим пляжам та мальовничим курортним містам. Подальший розвиток і підтримка інфраструктури цих регіонів може сприяти збільшенню числа туристів та підвищенню якості туристичних послуг в Болгарії. Пляжний відпочинок у Болгарії розпочинається з перших чисел травня і закінчується в кінці вересня.

Найбільш активний сезон починається з початку липня і триває до середини серпня. У цей час до Болгарії приїждить максимальна кількість туристів. В липні у морі найтепліша вода, а в кінці серпня та на початку червня вода прохолодніша. На усіх великих пляжах є можливість для водного спорту та розваг. Чорноморське узбережжя Болгарії славиться своїми пляжами, що простягаються на близько 400 км. Однією з найпрестижніших міжнародних нагород для цих пляжів є Блакитний прапор, який відзначається за якість води, безпеку та екологічність. У цьому науковому тексті буде детально розглянуто характеристики пляжів Чорноморського узбережжя Болгарії, а також їхнє відзначення Блакитним прапором у 2016 р. Загалом, з 400 км берегової лінії Чорноморського узбережжя, близько 130 км займають пляжі з дрібним золотистим піском [17]. Ці пляжі відомі своєю природною красою та комфортними умовами для відпочинку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Найвідоміші курорти Болгарії

Курорт	Особливості
Русалка	Престижний клубний курорт зі спокійним морським відпочинком, але з несуттєвими проблемами інфраструктури
Каварна	Пляжі на крутих скелястих берегах, доступ з пагорба
Балчик	Старовинне місто з унікальною атмосферою, але обмеженими пляжними можливостями
Албена	Дитячий курорт з природним заповідником та зручними пляжами
Золоті піски	Молодіжний курорт в національному парку з демократичними цінами
Св. Костянтин та Олена	Бухти та пляжі поєднуються з бальнеологічним курортом
Сонячний день	Престижний курорт з нагородою Блакитний прапор за чистоту та екологічність
Шкорпиловці	Маленьке село з диким пляжем, віддалене від цивілізації
Бяла	Пляжі в мальовничих бухтах під високими білими скелями, зручний доступ з пагорба
Обзор	Довгий піщаний пляж з крутим входом у воду, але з мілинами для безпечного плавання

Джерело: складено автором на основі [31]

«Блакитний прапор» є міжнародною нагородою, яка вручається пляжам за їхню високу якість та чистоту води, безпеку для купання та екологічність. У 2016 р. ці вимоги виконані пляжами курортів: Сонячний день, Святий Влас, Сонячний берег, Помор'я, Созополь, Дюни і Лозенец [8]. Поділ курортів в Болгарії наведено на рис. 2.1.

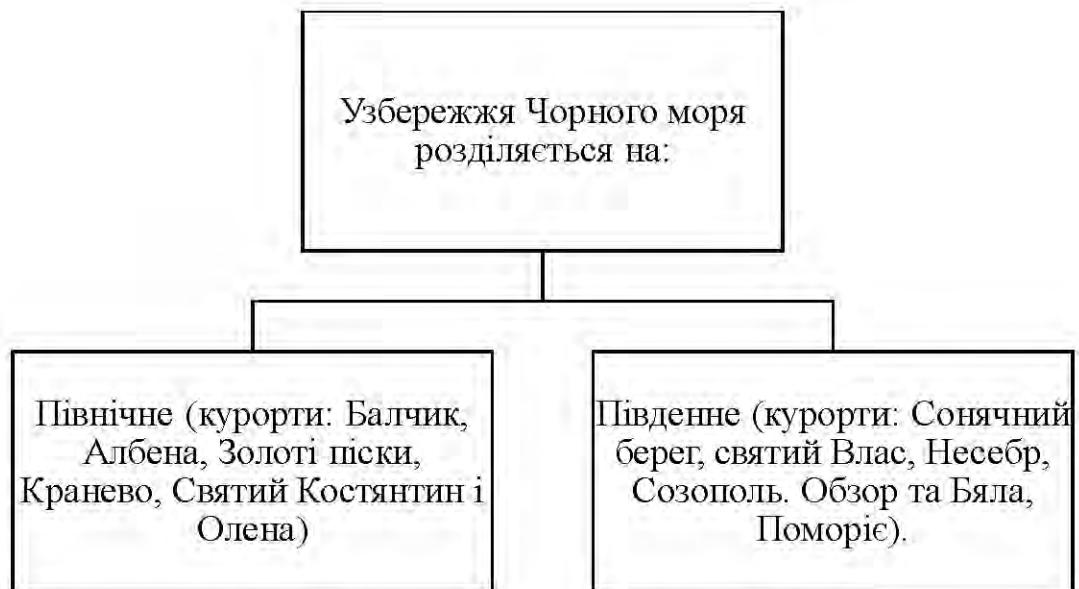

Рисунок 2.1 – Поділ курортів в Болгарії

Джерело: складено автором на основі [7]

У Болгарії, країні з багатою історією та неповторною природою, літній відпочинок розпочинається вже в перших числах травня і триває до кінця вересня. З особливою інтенсивністю сезон розквітає з 1 липня, триваючи до 15 серпня, коли на узбережжі Чорного моря можна помітити значну кількість туристів, які насолоджуються спекотним літом. Пляжі відзначаються не лише своєю популярністю, але й різноманіттю можливостей для водних видів спорту та розваг. Важливо відзначити, що майже всі пляжі у Болгарії мають піщаний покрив та зручний вхід до води, що робить їх ідеальними для відпочинку з дітьми. Узбережжя Чорного моря поділяється на Північне та Південне, при цьому Північне узбережжя відзначається своєю зеленістю, тоді як Південне має більш степовий ландшафт. Курорти на обох узбережжях пропонують різноманітня розваги та можливостей для відпочинку. Одинадцять

пляжів у Болгарії відзначені престижною нагородою Блакитний прапор від ЮНЕСКО за свою чистоту та екологічність [34]. Ця нагорода свідчить про високу якість пляжів та середовища, яке вони забезпечують. Для комфортного перебування туристів у Болгарії працює значна кількість готелів різних категорій, від романтичних для пар до розкішних 4–5-зіркових комплексів. Багато з них працюють протягом усього року і надають можливості для проведення різноманітних заходів, включаючи конференції та культурні події [16, с. 95]. Серед найпопулярніших курортів у Болгарії варто відзначити Золоті Піски, де чисті пляжі та красива бірюзова вода створюють ідеальні умови для відпочинку та насолоди природою. Особливим акцентом на цьому курорті є пляж Рів'єра, який відомий своєю елітністю та комфортом [29]. У Болгарії, країні з багатою історією та неймовірною природою, існують пляжі, які відрізняються своєю затишністю та неповторністю. Наприклад, у місті Варна знаходяться декілька таких пляжів, що відзначаються великою протяжністю та затишним атмосферним. Берегова лінія у Варні завжди приваблює туристів своєю просторістю та відсутністю шезлонгів на всій її довжині, що особливо зручно для відвідувачів, які цінують простоту та економію [31].

Біля основного пляжу у Варні розташовані аквапарки, зелені парки з ігровими зонами для дітей, що робить це місце ще привабливішим для сімейного відпочинку. Ще одним прикладом такого унікального місця є курорт Албена, який, хоч і малий за розмірами, але відомий своїм комфортом та красивими пляжами зі світлим піском. Тут величезні готелі розташовані біля води, поруч з якими можна знайти ділянки із платними шезлонгами, а також просторі зони для вільного відпочинку. Одним із найпривабливіших аспектів цього курорту є величезна зелена зона за пляжем, яка утворює справжній ліс на березі моря. Сонячний Берег – це найбільший морський курорт на сході Болгарії, де пляжі є муніципальними та спрямовані на громадське використання. Тут чистий пляж обладнаний зонами з парасолями та шезлонгами, за які потрібно сплатити додатково [29]. Проте, для тих, хто цінує безкоштовний відпочинок, завжди є можливість скористатися вільними

зонами на пляжі. Місто Несебр, розташоване на північному сході Болгарії між курортами Сонячний Берег та Помор'є, також славиться своїм привабливим міським пляжем. Пляж у Несебрі має зручний вхід у море та є піщаним. Тут також доступні послуги з парасолями та шезлонгами, а також різноманітні водні розваги [35, с. 90].

Отже, пляжі Чорноморського узбережжя Болгарії не лише приваблюють туристів своєю красою та комфортом, але й відзначені міжнародною нагородою «Блакитний прапор» за відповідність високим стандартам якості та екології. Це свідчить про важливість і зусилля Болгарії в підтримці екологічно чистих та безпечних умов для туристів, що сприяє розвитку туризму в регіоні та підвищенню його престижу.

2.2. Пізнавальні ресурси гірськолижних місцевостей

Болгарія, країна з різноманітним ландшафтом та багатою природною спадщиною, відома своїми гірськими масивами, які охоплюють приблизно 30% її території. Ці гори різняться за рельєфом і надають туристам різноманітні можливості для відпочинку, спортивних змагань та розваг. Один з найпривабливіших періодів для відвідування гір Болгарії – зимовий сезон. Приблизно 130 днів триває лижний сезон на середньовисоких і високогірних курортах країни. Ці курорти пропонують ідеальні умови для занять зимовими видами спорту, такими як лижі, сноубординг, а також для відпочинку серед прохолоди вікових лісів та гірських вершин [6].

Крім того, гори Болгарії залишаються популярним місцем для відпочинку й у літній період. Готелі та місця для відпочинку розташовані на значній частині гірських регіонів, надаючи гостям можливість обирати розміщення за своїми смаками та уподобаннями. Літній відпочинок в горах Болгарії пропонує чудові умови для пішохідних прогулянок, велосипедних прогулянок, альпінізму та інших видів активного відпочинку. Таким чином, гори Болгарії є важливим природним ресурсом, який пропонує різноманітні

можливості для відпочинку та розваг як у зимовий, так і у літній період [18, с. 74]. Болгарія, розташована на Балканському півострові, славиться своїми унікальними гірськими ландшафтами, які пропонують різноманітні можливості для туризму та відпочинку. Особливе місце серед багатьох гірських масивів Болгарії посідають Стара–Планина, Ріла та Пірін, які відзначаються своєю неповторною красою та різноманітністю туристичних маршрутів. Розглянемо детальніше в таблиці 2.3. Найвизначнішим гірським масивом в Болгарії є Стара–Планина, відома також як Балканські гори. Ці гори, які розмежовують країну на північну та південну частини, пропонують різноманіття маршрутів та природних ландшафтів. Серед ключових курортів, які пропонують можливості для гірського, лижного та спа–туризму, варто виділити Априльці, Белоградчик, Узана та ін. Гори Ріла і Пірін характеризуються альпійським характером і складним рельєфом, включаючи круті хребти, глибокі долини та прірви. Найвища вершина Болгарії, Мусала, знаходиться в горах Ріла, де також розташовані сім льодовикових озер, що становлять важливу природну пам'ятку країни. Боровець, Панічіште, Сапарева–лазня та інші курорти Ріли та Піріна пропонують унікальні можливості для гірського, лижного та спа–туризму. Стара–Планина, також відома як Балканські гори, є найбільшою гірською системою в Болгарії, яка простягається через всю країну, розділяючи її на північну та південну частини, та надаючи назву всьому Балканському півострову. Ця гірська система є однією з найважливіших природних рис країни та відіграє значну роль у формуванні її ландшафту, клімату та культурних традицій [18]. Гори Болгарії наведено у табл. 2.3.

Поміж інших великих гірських масивів Болгарії слід зазначити масиви Родопи та Странджа на півдні країни. Найвищою вершиною Болгарії є гора Ботев, яка сягає висоти 2376 м над рівнем моря. Ця гора, яка розташована у Старій–Планині, вважається символом національної гордості та визначним пунктом на карті Болгарії [9].

Таблиця 2.3 – Гори Болгарії

Гора	Висота (м)	Пік
1	2	3
Калоферська гора	2376	Пік Ботев
Златишко–Тетевенська	2198	Пік Вежен
Чипровська гора	2168	Міджор
Троянська гора	2166	Пік Левскі
Берковська гора	2016	Пік Ком
Беласиця	2029	Вершина Радомир
Богівська гора	1318	Огорелиця
Чорна гора	1129	Тумба
Чудінська гора	1497	Арамлія
Еловишка планина	1329	Плоча
Ерульська гора	1481	Големі
Ездімрська гора	1219	Големі врах
Голе бардо	1158	Ветрушка
Гребен	1338	Джигліна лівада
Карвав камак	1737	Біло
Кобільська гора	1312	Чардак
Конявська гора	1487	Відень
Лешниковська гора	1086	Златарица
Лисець	1500	Врашник
Любаш	1398	Любаш
Люлін	1256	Дупевиця
Малешевська гора	1803	Льов
Мілевська гора	1733	Мілевець
Огражден	1644	Більська чука
Осоговська гора	2251	Вершина Руен
Пеньковська гора	1187	Коньський
Пірін	2914	Віхрен
Плана	1338	Манастирище
Родопи	2191	Великий Перелик
Рила	2925	Мусала
Руй	1706	Руй
Сакар	856	Вишеград
Слов'янка	2212	Гоцев
Середня гора	1604	Великий Богдан
Старгач	1218	Асанів врих
Странджа	710	Велике Градище
Стража	1389	Стража
Царичка гора	1671	Остріка
Верила	1415	Великий Дебелець
Віскяр	1077	Мечі камак

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Витоша	2290	Черні–Врих
Влагіна	1924	Огреяк/Кадійца
Завальська гора	1181	Кітка
Земенська гора	1295	Тичак
Знепольська Рудина	1485	Голема Рудина

Джерело: складено автором на основі [13]

Гори становлять значну частину території Болгарії, особливо в південно–західних та центральних областях країни. Найвищі вершини Болгарії розташовані у гірських масивах Рила та Пірін. Рила, найвищий гірський масив країни, відомий своєю величною красою та вражаючими пейзажами. Найвищою вершиною Рили є Мусала, яка височіє на 2925 м над рівнем моря, що робить її найвищою вершиною на Балканському півострові. Інший важливий гірський масив – Пірін, відомий своєю біорізноманіттю та захищеними природними зонами. Найвищою вершиною Піріна є Віхрен, яка сягає висоти 2914 м над рівнем моря [29, с. 47].

Гірські системи Болгарії не лише є важливими природними ресурсами, але й мають велике значення для розвитку туризму, рекреації та захисту дикої природи. Їхні культурні та історичні значення, а також різноманіття флори та фауни, роблять їх надзвичайно привабливими для відвідувачів та вчених. Гірські регіони Болгарії є важливим елементом її національної ідентичності та джерелом гордості для її народу. Банско відомий як найбільший курорт Піріна, де проводяться світові та європейські змагання з гірськолижного спорту та біатлону. Курорт приваблює туристів своїми гірськими трасами, високоякісними готелями та чарівними пірінськими ставами. Крім того, Банско співіснує з іншими популярними курортами, такими як Добриніште та база Поповий Ливад, які також пропонують розмаїття відпочинкових можливостей [30, с. 58]. Усі ці гірські масиви та курорти в Болгарії створюють чудові умови для активного відпочинку, надаючи туристам можливість

насолюватися величністю природи, різноманітням спортивних змагань та релаксацією в спа-центрах. Розвинена туристична інфраструктура та розмаїття маршрутів роблять гірський туризм в Болгарії привабливим для подорожуючих з усього світу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Основні гірськолижні курорти Болгарії

Гори	Найвища вершина	Курорти та туристичні об'єкти
Стара-Планина	Ботев (2376 м)	Априльці, Берковиця, Белоградчик, Беклемето
Ріла	Мусала (2925 м)	Боровець, Панічіште, Сапарева-лазня, Мальовиця, Семково, Говедарці
Пірін	Віхрен (2914 м)	Банско, Добрініште, база «Поповий Лівад», база «Кам'яниця»
Родопи	Перелік (2191 м)	Пампорово, Чепеларе, Юндола, Белмекен, Батак, Бяла-Церква
Вітоша	Черний-Врех (2290 м)	Національний природний парк «Вітоша»
Осоговська-Планина	Руен (2251 м)	Людмили Янкової, Вовчий-Дол

Джерело: складено автором на основі [20]

Гори в Болгарії становлять значну частину території країни, охоплюючи приблизно третину її площі. Ці гірські масиви пропонують відвідувачам незабутні враження та багато можливостей для активного відпочинку і дослідження природних мальовничих місцевостей. Однією з особливостей гірських районів Болгарії є мережа екологічних стежок, які створені з метою дослідження та насолоди дивовижними краєвидами. Ці стежки пролягають через мальовничі ліси, гірські потоки та долини, дозволяючи відвідувачам насолоджуватися неповторними видами природи [24]. Крім того, деякі гірські райони надають прекрасні умови для альпінізму. Місця, такі як м. Враца, Лакатнішські скелі, Мальовиці та інші, приваблюють любителів

екстремальних видів спорту своїми скелястими вершинами та захоплюючими маршрутами для сходжень. Крім того, гори можна досліджувати й верхи на коні. По всій країні існують кінні бази, які пропонують як короткі прогулянки, так і більш тривалі походи з провідником по гірських та рівних місцевостях. Такі екскурсії дозволяють відчувати зв'язок з природою та насолодитися красою гірських пейзажів.

Отже, встановлено, що гірськолижні місцевості Болгарії пропонують багатий пізнавальний досвід для туристів. Крім можливості катання на лижах та сноубордах, туристи можуть відвідувати різноманітні культурні та історичні атракції, розташовані в гірських регіонах. Такі місця, як старовинні міста, церкви, монастирі та природні парки, роблять гірськолижні курорти Болгарії не лише ідеальними для зимового відпочинку, а й стимулюють туристів вивчати історію та культуру країни.

2.3. Екскурсійні можливості туристичних центрів країни та їх вплив на розвиток туристичної індустрії

У Болгарії, країні, що славиться своєю багатопоровою культурною спадщиною та природною різноманітністю, існує значна кількість курортів, спеціалізованих на лікувальних та відпочинкових послугах. Серед них, зокрема, налічується сорок вісім кліматичних гірських курортів, 15 кліматичних морських курортів та 38 бальнеологічних курортів. Зокрема, до найбільш відомих належать бальнеологічні, кліматичні та грязелікувальні курорти, розташовані вздовж узбережжя Чорного моря. Серед них можна відзначити такі найпопулярніші об'єкти як Албена, Золоті Піски, курорт Святих Костянтина і Єлени, Сонячний День, Сонячний Берег, Рів'єра, Балчик, та Тузлата [37]. Ці курорти приваблюють туристів з усього світу завдяки своїм унікальним природним умовам, що сприяють як відновленню здоров'я, так і забезпеченню різноманітних видів активного відпочинку. Кліматичні зони,

розташовані в різних регіонах країни, дозволяють відвідувачам обирати оптимальні умови для відпочинку в будь-який час року. Бальнеологічні ресурси, такі як мінеральні води та лікувальні грязі, забезпечують можливість проведення лікувальних процедур, спрямованих на поліпшення фізичного та психічного стану туристів. Завдяки широкому спектру послуг та вишуканому середовищу, курорти Болгарії стали привабливим напрямком для тих, хто цінує якісний відпочинок та піклується про своє здоров'я. Історичні та культурні пам'ятки, що знаходяться поруч з курортами, додають подорожам додаткового шарму, роблячи відпочинок в Болгарії незабутнім та насиченим досвідом. Кількісна структура курортів Болгарії наведена на рис. 2.2.

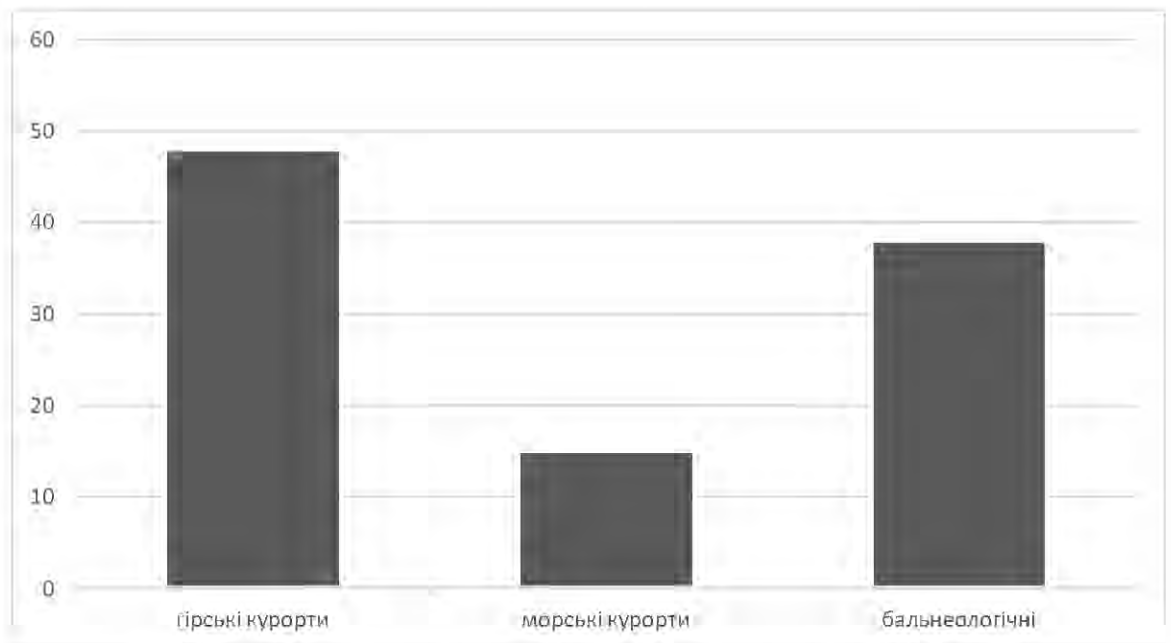

Рисунок 2.2 – Кількісна структура курортів Болгарії

Джерело: складено автором на основі [10]

Одним із найважливіших ресурсів є мережа річок, які пропонують унікальні можливості для активного відпочинку, зокрема рафтингу та каякінгу. Річки, такі як Струма та Іскир, а також місця в районі Іскирського та Кресненського ущелин, стають популярними місцями для цих видів спорту, особливо у травні та червні, коли річки стають найбільш повноводними. Іншим привабливим напрямком туризму є водні види спорту на Чорному морі.

Умови для пірнання та підводної риболовлі пропонуються на морських узбережжях, де відбувається активний туристичний рух. У Болгарії також існують ідеальні умови для заняття парашпанеризмом та дельтапланеризмом. Місця, такі як місто Сопот, гора Вітоша та курортні міста Слівен, Кюстенділ та Стара Загора, стають популярними цілями для любителів цих видів спорту [7, с. 46]. Крім того, через територію Болгарії проходять два з маршрутів мережі «EuroVelo» – «ЄвроVELO–13» та «ЄвроVELO–6», які пропонують велосипедистам чудові умови для велосипедних прогулянок у природному середовищі. На високих місцевостях Болгарії організований банджі–джампінг, що привертає до себе любителів екстремальних вражень [8, с. 19]. У останні роки в Болгарії активно розвивається гольф–туризм. Для цього облаштовані поля для гольфу, спроектовані світовими експертами, які розташовані у різних регіонах країни. Мисливський та рибальський туризм також розвинений в Болгарії. Здорові ліси та річки пропонують унікальні можливості для полювання на різноманітну дичину та риболовлі. Таким чином, Болгарія, завдяки своїм природним ресурсам та різноманітним видам туризму, стає привабливою локацією для туристів з усього світу, пропонуючи відпочинок для будь–якого смаку та уподобань.

Динаміка кількості туристичних прибуттів до Болгарії та доходів від туризму наведена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка кількості туристичних прибуттів до Болгарії та доходів від туризму

	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість туристичних прибуттів, млн. осіб	9,4	9,3	10,6	11,5	12,5
Доходи від туризму, млрд. дол. США	4,5	3,5	4,1	4,6	4,8

Джерело: складено автором на основі [26]

Згідно таблиці 2.5. щодо даних про доходи від туризму, видно, що їх кількість кожного року з 2019 по 2023 рр. збільшувалися приблизно на 0,5 млрд. дол. США, окрім 2021 р., коли дохід зменшився на 1 млрд. та 2023 – на 0,2 млрд \$. [19]. Археологічний заповідник, розташований на невеликому півострові, відіграє важливу роль у збереженні та вивченні історичної спадщини Болгарії. Цей заповідник включає в себе руїни фортечних стін, візантійські терми та численні храми, які свідчать про різноманітні аспекти культури та релігійного життя минулих епох [4]. Особливе місце серед цих споруд займають храми, такі як Святий Стефан, Богородиці, Христа Пантократора, Святого Спаса та інші. Їх архітектура та декоративні елементи відображають дух епохи, її вірування та культурні звичаї. Крім цього, в Болгарії знаходиться безліч монастирів, які є важливими центрами релігійного та культурного життя країни. Серед них можна відзначити Бачковський, Троянський, Земенський, Роженський, Килифаревський, Сокольський монастирі та інші. Ці монастирі відіграють значну роль у збереженні духовної спадщини Болгарії та привертають увагу туристів з усього світу [30]. Крім релігійних споруд, в Болгарії також можна зустріти безліч церков та архітектурних пам'яток, унікальних за своїми зразками болгарського іконопису та різьблення по дереву. Серед найвідоміших таких об'єктів варто відзначити мощі Святого Іоанна Хрестителя, які були виявлені у м. Созополь на острові Святого Іоанна. Поміж інших історико–культурних пам'яток, які привертають туристів, можна відзначити Софійський університет, Національний театр Івана Вазова, Врана – резиденція болгарських монархів, Печерний монастир Аладжа та багато інших. Таким чином, археологічний, релігійний та культурний туризм в Болгарії пропонує відвідувачам унікальну можливість ознайомитися з багатогранною історією країни та її культурним надбанням.

Конгресний туризм є важливою галуззю для бізнесу та культурного обміну, а Софія, столиця Болгарії, пропонує відмінні умови для проведення таких заходів. Місто має багато готелів із високоякісними конференц–залами,

а також конгресні центри, серед яких виділяється Національний палац культури. Численні вищі навчальні заклади в місті також надають можливості для організації бізнес–зустрічей та семінарів. Крім того, такі заходи можуть бути проведені в Центральному військовому клубі, резиденції Бояна, залі Універсіада та спортивному залі Армієць Арена у самому місті Софія.

Місто Пловдив, розташоване в центральній частині Південної Болгарії, також є привабливим місцем для конгресного туризму. Воно поєднує можливості для проведення конгресних заходів з культурними подіями та екскурсіями. Пловдив відомий своїми міжнародними ярмарками та історичними пам'ятками, що робить його привабливим для учасників конгресів.

Динаміка кількості готельних закладів розміщення Болгарії за період 2019–2023 рр. наведена на рис. 2.3.

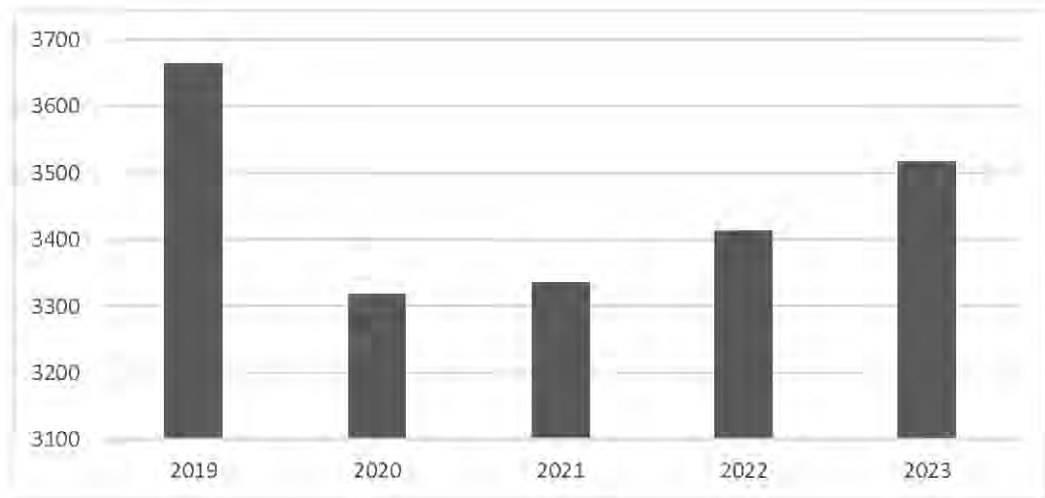

Рисунок 2.3 – Динаміка кількості готельних закладів розміщення Болгарії за період 2019–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [40]

Чорноморські курорти, такі як Варна, Бургас та ряд інших, також пропонують відмінні можливості для проведення конгресних заходів у поєднанні з відпочинком на морі та спа–процедурами. Ці місця є ідеальним вибором для організації конгресів у літній період та в післясезонний період,

коли туристичний потік зменшується. Курорти гірського типу, такі як Банско, Боровець і Пампорово, надають можливості для організації конгресів протягом всього року, адже вони є популярними місцями для гірського туризму та зимових видів спорту [8]. У містах Пазарджик, Стара Загора, Слівен, Димитровград, Хасково, Ямбол, Казанлик і багатьох інших також існують готелі зі зручними конференц-залами, що робить їх привабливими для проведення бізнес-заходів та конференцій. Загалом, Болгарія пропонує широкий спектр можливостей для організації конгресного туризму в різних регіонах країни, що включає в себе міські, гірські, морські та сільські напрямки. Готельна індустрія Болгарії, безперечно, відома своєю різноманітністю та високим рівнем обслуговування, що пропонується світовими готельними ланцюгами. Один з таких ланцюгів – Hilton, який має представництво у країні з двома готелями, розташованими в Софії та у Варні. Крім того, Sheraton, інший відомий готельний ланцюг, присутній у Софії за допомогою готелю Sofia Hotel Balkan, що вважається одним із символів столиці [31]. Holiday Inn, ще один ланцюг, також добре представлений у Болгарії, з двома готелями у Софії та Пловдиві. Захоплюючий гірський курорт Банско також не залишений без уваги готельних ланцюгів, і Kempinski Hotel Grand Arena є відмінним прикладом цього, пропонуючи розкішне розташування для відпочинку [34]. Marriott, зокрема, займає своє гідне місце серед готельних можливостей у столиці, з готелем у самому центрі Софії, який відомий своєю високою якістю обслуговування та комфортом. Ще одним готельним ланцюгом, що присутній у Болгарії, є Radisson, який представлений у столиці як Radisson Blu Grand 5*. З кожним роком країна спостерігає зростання кількості готелів рівня 4* та 5*, що надають обслуговування на європейському рівні, включаючи систему харчування шведський стіл для сніданків. Такий підхід до готельного бізнесу підтримується попитом, а доходи від ночівель в готельних засобах розміщення Болгарії у 2021 р. значно зросли порівняно з 2020 р., досягнувши 1,1 млрд. левів [38].

Крім готелів, в Болгарії також спостерігається зростання місць короткострокового проживання, таких як мотелі, кемпінги, шале та хостели. Особливо це стосується кемпінгів, які переважно розташовані на узбережжі Чорного моря, пропонуючи туристам можливість відпочинку неподалік від пляжів. Такі варіанти проживання відповідають різним бюджетам та перевагам туристів, роблячи Болгарію доступною для широкого кола подорожуючих.

Болгарія, як країна з багатою історією та мальовничою природою, пропонує туристам не лише відпочинок на морі, а й можливості для реалізації ділового туризму та відвідування культурних подій. На курортах Чорного моря, де деякі готелі працюють упродовж всього року, гостям надаються можливості для проведення різних заходів, включаючи бізнес–зустрічі та конференції. Крім того, тут проводяться різноманітні культурні заходи, такі як рок–фестивалі, фольклорні фестивалі та інші, які привертають увагу туристів з усього світу. Вечірки з участю відомих діджеїв і виконавців теж є популярними серед відпочиваючих на курортах [30].

Транспортна інфраструктура Болгарії є добре розвиненою, що сприяє зручності переміщення по країні. Основні транспортні магістралі країни подвійно дублюються залізничними лініями, а Чорноморське узбережжя забезпечує зв'язок з усіма прибережними державами. Крім того, річковий коридор Рейн–Майн–Дунай пов'язує Болгарію з внутрішньою мережею водних шляхів Західної Європи. У країні функціонують чотири міжнародних порти: Варна, Бургас, Балчик на Чорному морі та Сілістра на Дунаї.

Болгарія також має чотири міжнародних аеропорти, розташовані у найбільших містах країни, які є ключовими туристичними центрами. Серед них – аеропорт у столиці Софії, який відомий своєю величчю та рівнем сервісу. Крім того, аеропорт у Бургасі обслуговує південне узбережжя, а Варненський аеропорт обслуговує морську столицю Болгарії, звідки туристи направляються на відпочинок до курорту Золоті піски та інших.

Кулінарна культура Болгарії також привертає увагу туристів, яка поєднує в собі впливи різних кухонь, таких як грецька, турецька, вірменська та інші. Типові страви включають різноманітні овочі, молочні та кисломолочні продукти, спеції, картоплю та морепродукти. На курортах переважають ресторани з болгарською кухнею та інтер'єрами в національному стилі, де туристи можуть насолоджуватися автентичними стравами та атмосферою.

Болгарія, завдяки своєму вигідному географічному положенню та розмаїттю рекреаційно-туристичних ресурсів, має великий потенціал для розвитку різноманітних видів туризму [7].

Традиційно найбільш популярним видом відпочинку в Болгарії є пляжний туризм. Сезон на Чорноморському узбережжі триває з перших чисел травня до кінця вересня, при цьому період з 1 липня до середини серпня є найбільш спекотним, коли курорти залізнично переповнені туристами. Берегова лінія країни розтягнута на 378 км і має 209 пляжів загальною площею 16 км². Пляжі поділені на великі, які розташовані вздовж узбережжя, та маленькі, що утворилися в мальовничих морських затоках. Характерною особливістю пляжів Болгарії є їхня безпека – вони піщані з пологим входом у море, що робить їх ідеальними для відпочинку з дітьми та людьми похилого віку. Тут немає підводних обривів, гострого каміння або медуз, а вода добре прогріта, забезпечуючи приємне купання [10, с. 44]. На пляжах Болгарії розвинуті різноманітні види водних розваг та спорту, такі як серфінг, водні лижі, пірнання та підводна археологія. Крім того, можливість займатися яхтингом доступна на багатьох курортах, таких як Русалка, Тюленово, Балчик, Золоті піски, Варна, Бургас, Святий Влас, Несебр, Созополь та Дюни. Для сімейного відпочинку на пляжах є аквапарки, атракціони, ігрові та спортивні майданчики, а також дельфінарії, найбільший з яких знаходиться у Варні [19, с. 68].

Болгарія, зокрема через своє сприятливе географічне розташування та розмаїття туристичних ресурсів, привертає увагу багатьох туристів, які

шукають не лише пляжний відпочинок, а й спа–туризм. Динаміка доходів від туризму Болгарії за період 2019–2023 рр. наведена на рис. 2.4.

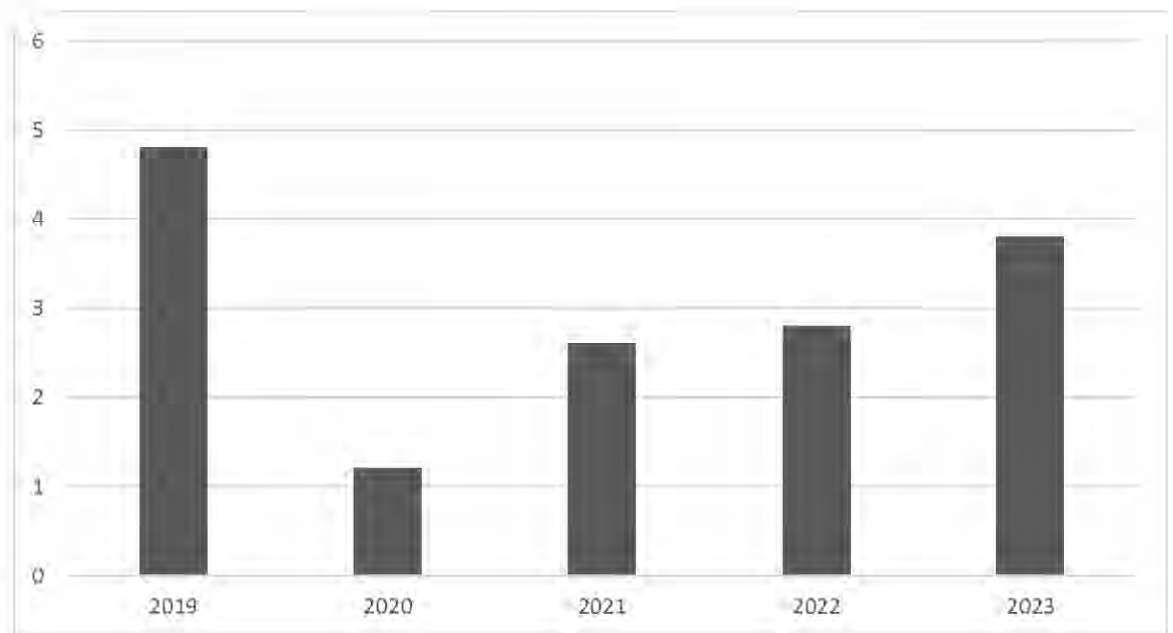

Рисунок 2.4 – Динаміка доходів від туризму Болгарії за період 2019–2023 рр.
(млрд. дол. США)

Джерело: складено автором на основі [29]

Спа–туризм в Болгарії набуває значного популярності. Країна має велику кількість бальнео–, спа– та велнес–центрів, на будівництво яких зацікавлені інвестори. Це пов’язано з наявністю різноманітних мінеральних джерел, зокрема теплих і гарячих, на території країни. Понад 600 мінеральних джерел, переважно слабо мінералізованих, розташовані на південно–західній частині Болгарії. Це забезпечує наявність таких відомих курортів, як Кюстенділ, Катаріно, Велінград, Санданськи, Хиссар, Варшетц, де можна насолодитися лікувальними властивостями цілющих вод. Особливо слід зазначити унікальний гейзер у Сапаревій лазні, який єдиний в Європі та має температуру +103 °С. Столиця країни Софія має відмінні умови для розвитку різних видів туризму, зокрема, ділового туризму. Вона має як готелі з хорошими залами, так і багато закладів, які також пропонують можливість проведення конгресних заходів: Національний палац культури, Центральний

військовий клуб, резиденція «Бояна», зал «Універсіада», спортивний зал «Армієць Арена» та ін. [8]. Пловдив поєднує в собі багату історію, традиції та сучасний розвиток, є одним із найбільших у Болгарії за кількістю населення. Пловдив славиться міжнародними ярмарками та заходами, що привертають увагу туристів з усього світу [39].

Сільський туризм є перспективним напрямком для розвитку туристичної галузі в Болгарії. У країні існує велика кількість сіл, де цей вид туризму активно розвивається. Сільський туризм дозволяє туристам отримати унікальний досвід, познайомитися з побутом та культурою Болгарії, її традиціями та національною кухнею. Села, такі як Арда, Гела, Долен, Ковачевиця, Лештен, Момчиловці, Орехово, Плетена, Сміляни, Широка–Ріка та інші, пропонують туристам гостинність болгар, унікальну місцеву кухню, фольклор, звичаї, ремесла та архітектурні пам'ятки. У селах, розташованих у районі Чорноморського узбережжя, таких як Дуранкулак, Крапець, Тюленово, Камен–Бряг, Билгарево, Шкорпіловці, Лозенець, Варвара, Синеморець, Резово, туристи можуть поєднати сільський відпочинок із літнім відпочинком біля моря [42].

Орнітологічний туризм є однією зі специфічних форм туризму, що здобуває популярність у світі, але ще досить малорозвиненою в Болгарії. Його потенціал значною мірою зумовлений Шляхом Віа Понтіка, який пролягає через болгарське узбережжя Чорного моря. Цей маршрут є ключовим для перелітних птахів, які з Європи вирушають у напрямку Азії та Африки. За даними досліджень, приблизно 80 % білих лелек та вся популяція рожевого пелікана в Європі обирають цей маршрут, поруч із такими рідкісними видами, як царський орел, звичайний стерв'ятник і білоголовий сип [7].

Озера Поморійське, Атанасовське, Мандренське і Вая, розташовані поблизу міста Бургас, виконують роль зупинок для мігруючих птахів під час їхнього шляху. Ці озера є не лише місцем для відпочинку, а й важливими для зимівлі та гніздування птахів.

Болгарське товариство захисту птахів та федерація Зелені Балкани активно сприяють розвитку орнітологічного туризму в регіоні. Зокрема, вони створили два сучасних туристичних центри спостереження за птахами. Ці центри не лише надають можливість туристам насолодитися багатим різноманіттям птахів, але і забезпечують відповідні умови для збереження та дослідження місцевої фауни. Одним зі зростаючих напрямків туризму в Болгарії є гольф–туризм.

Найпопулярніші види туризму в Болгарії 2020–2023 рр. (%) наведено на рис. 2.5.

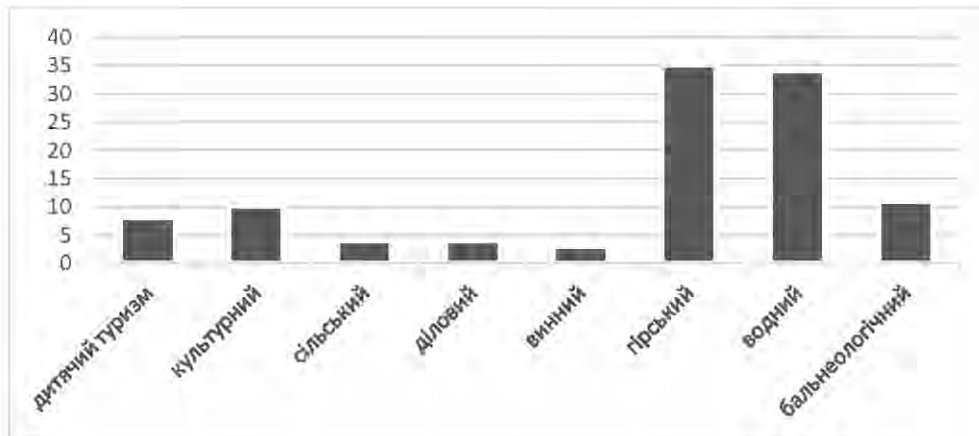

Рисунок 2.5 – Найпопулярніші види туризму в Болгарії 2020–2023 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [23]

Узагалі, розвиток орнітологічного та гольф–туризму в Болгарії свідчить про зростаючий інтерес як місцевих, так і міжнародних туристів до природних та спортивних видів відпочинку. При цьому важливо зберігати природні та культурні ресурси, щоб забезпечити сталий розвиток цих сегментів туризму в майбутньому. Болгарія, відома своїми курортами та різноманітністю туристичних пропозицій, також виявляється привабливою для дітей та підлітків завдяки розвинутій мережі дитячих таборів. Ці табори пропонують різноманітні форми відпочинку, включаючи групові поїздки за інтересами, такі як танцювальні колективи, спортивні групи та інші [9, с. 16]. Такі поїздки часто комбінують в собі виступи на фестивалях, участь у змаганнях та

культурно–пізнавальні екскурсії. Це робить їх привабливими для багатьох дітей та їхніх батьків як доступний і корисний спосіб провести час. Дитячі табори в Болгарії оснащені професійними майданчиками для занять спортом, басейнами та іншими необхідними умовами. Серед найпопулярніших можна відзначити такі, як Royal Holiday Camp на курорті Елініте, Teen Palace на Сонячному Березі, Міжнародний дитячий спортивний центр Росиця у Святому Костянтині та Олені, Економ табір Beach House у Кранево, а також санаторно–оздоровчий комплекс Камчія біля Варни.

Отже, визначено, що туристичні центри Болгарії пропонують різноманітні екскурсійні можливості для відвідувачів. Вони можуть включати в себе оглядові екскурсії по містах, екологічні тури в природні парки, а також культурні програми, що охоплюють виставки, фестивалі та мистецькі події. Такі туристичні центри являють собою ідеальну базу для вивчення та розвідування всіх аспектів болгарської культури, історії та природи. Усі ці аспекти демонструють багатство туристичного потенціалу Болгарії та різноманітність можливостей для пізнавального відпочинку у цій країні. Забезпечення доступу до цих екскурсійних ресурсів та постійне підтримання їх якості є ключовими завданнями для подальшого розвитку туризму в Болгарії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Встановлено, що приморські курорти Болгарії мають великий екскурсійний потенціал, оскільки їх оточення багате на природні, культурні та історичні пам'ятки. Прогулянки вздовж узбережжя дозволяють туристам насолоджуватися прекрасними пляжами та унікальними природними ландшафтами. Крім того, вони можуть відвідувати історичні міста, археологічні розкопки та музеї, що розташовані поруч з курортами. Такий різноманітний екскурсійний контекст приваблює туристів різного віку та

інтересів, роблячи приморські курорти Болгарії популярними туристичними напрямками.

2. Встановлено, що гірськолижні місцевості Болгарії пропонують багатий пізнавальний досвід для туристів. Крім можливості катання на лижах та сноубордах, туристи можуть відвідувати різноманітні культурні та історичні атракції, розташовані в гірських регіонах. Такі місця, як старовинні міста, церкви, монастирі та природні парки, роблять гірськолижні курорти Болгарії не лише ідеальними для зимового відпочинку, а й стимулюють туристів вивчати історію та культуру країни.

3. Визначено, що туристичні центри Болгарії пропонують різноманітні екскурсійні можливості для відвідувачів. Вони можуть включати в себе оглядові екскурсії по містах, екологічні тури в природні парки, а також культурні програми, що охоплюють виставки, фестивалі та мистецькі події. Такі туристичні центри являють собою ідеальну базу для вивчення та розвідування всіх аспектів болгарської культури, історії та природи. Усі ці аспекти демонструють багатство туристичного потенціалу Болгарії та різноманітність можливостей для пізнавального відпочинку у цій країні. Забезпечення доступу до цих екскурсійних ресурсів та постійне підтримання їх якості є ключовими завданнями для подальшого розвитку туризму в Болгарії.

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНИЙ АВТОРСЬКИЙ ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУР
«АНТИЧНЕ НАМИСТО БОЛГАРСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я»

3.1. Програма туру та його конкурентні переваги

У даному розділі обґрунтовано авторський туристичний продукт – пізнавальний автобусний тур «Античне намисто Болгарського Причорномор'я». Умови по вартості туру: акційна вартість діє при умові оплати туру за акційною ціною, але додатково оплачується екскурсія «Морська столиця Болгарії» з можливістю шопінгу шопінг (20 €). Продукт складається з комплексу екскурсійних маршрутів, що охоплюють найвизначніші історичні та природні об'єкти даної місцевості. Він ретельно розроблений з урахуванням інтересів та потреб туристів, які бажають здійснити подорож у часі та просторі, занурившись у багатий культурний контекст античності та сучасності Болгарії. Маршрут туру наведено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1. – Маршрут автобусного туру
«Античне намисто Болгарського Причорномор'я»

Джерело: складено авторкою

Програма туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я».

День 1.

Відправлення з України.

Прибуття до Сонячного Берега, поселення в готель KORONA 3*.

Вечеря в готелі.

День 2.

Сніданок.

Екскурсія до Несебру – стародавнього міста з античними руїнами.

Вільний час для обіду.

Відвідування музею археології.

Вечеря в готелі.

День 3.

Сніданок.

Обов'язкова екскурсія «Морська столиця Болгарії» та шопінг у Варні.

Обід у перерві під час екскурсії (не входить у вартість).

Вільний час для покупок та прогулянок.

Вечеря в готелі.

День 4.

Сніданок.

Відвідування археологічного комплексу «Аладжа монастир».

Екскурсія до Ботанічного саду та Палацу в Балчику.

Вільний час для обіду.

Повернення до готелю, вечеря.

День 5.

Сніданок.

Екскурсія до Созополя – древнього міста з багатою історією.

Обід (не входить у вартість).

Відвідування заповідника Ропотамо.

Повернення до готелю, вечеря.

День 6.

Сніданок.

Факультативна екскурсія до Бургасу.

Вільний час для прогулянок та покупок.

Вечеря в готелі.

День 7.

Сніданок.

Вільний день для відпочинку на пляжі.

Вечеря в готелі.

День 8.

Сніданок.

Виселення з готелю.

Відправлення до України.

Вартість екскурсійних складових автобусного туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я» наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Вартість екскурсійних складових автобусного туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я»

Назва екскурсії	Ціна
Автобус	30 грн на 1 км
Супровід екскурсовода	150 грн на 1 людину
Обов'язкова екскурсія: «Морська столиця Болгарії» + шопінг	874 грн.
Факультативна екскурсія до Бургасу	1092 грн .
Оренда радіоприймача з навушниками для екскурсій	87 грн. в день
Вхід до музею Археології в Несебрі	218 грн.
Вхід до археологічного комплексу «Аладжа монастир»	131 грн.
Вхід до Ботанічного саду та Палацу в Балчику	349 грн.
Екскурсія до заповідника Ропотамо	437 грн.

Джерело: складено авторкою

Нашим завданням стоїть порахувати, скільки коштує тур для 1 людини, для 10 та для 20. Розрахунки вказані у таблиці 3.2.

Вартість проїзду в автобусі: ціна 30 грн. на 1 км; відстань; 1360 км; загальна вартість: 30 грн * 1360 км = 40800 грн.

Однією з ключових особливостей туру є акційна вартість, яка діє при умові оплати туру за акційною ціною. Така пропозиція дозволяє забезпечити доступність туристичного відпочинку для широкого кола подорожуючих, що сприяє популяризації туризму в регіоні. Розрахунок собівартості туру наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Розрахунок собівартості туру

Пункт витрат	Вартість для 1 особи (грн.)	Вартість для 10 осіб (грн.)	Вартість для 20 осіб (грн.)
Автобус	40800	40800	40800
Супровід екскурсовода	150	1500	3000
Обов'язкова екскурсія: «Морська столиця Болгарії» + шопінг	874	8740	17480
Факультативна екскурсія до Бургасу	1092	10920	21840
Оренда радіоприймача з навушниками	87	870	1740
Вхід до музею археології в Несебрі	218	2180	4360
Вхід до археологічного комплексу «Аладжа монастир»	131	1310	2620
Вхід до Ботанічного саду та Палацу в Балчику	349	3490	6980
Екскурсія до заповідника Ропотамо	437	4370	8740
Загальна вартість	44038	72820	105560

Джерело: зроблено авторкою

Для розрахунку беззбитковості туру потрібно визначити мінімальну кількість осіб, при якій сума всіх витрат буде покривати суму доходу від туру.

Для цього:

Розрахуємо загальні постійні витрати (незалежні від кількості осіб).

Розрахуємо загальні змінні витрати на одного учасника.

Визначимо формулу для загальної вартості туру на x осіб і знайдемо x , при якому загальна вартість буде дорівнювати доходу.

Постійні витрати.

Постійні витрати включають вартість оренди автобуса:

Вартість автобусу: 40800 грн.

Змінні витрати на одного учасника.

Змінні витрати включають:

Супровід екскурсовода: 150 грн.

Обов'язкова екскурсія: 874 грн.

Факультативна екскурсія до Бургасу: 1092 грн.

Оренда радіоприймача з навушниками: 87 грн.

Вхід до музею Археології в Несебрі: 218 грн.

Вхід до археологічного комплексу «Аладжа монастир»: 131 грн.

Вхід до Ботанічного саду та Палацу в Балчику: 349 грн.

Екскурсія до заповідника Ропотамо: 437 грн.

Загальна змінна витрата на одну особу:

$150+874+1092+87+218+131+349+437=3338$ грн.

Загальні витрати=Постійні витрати+Змінні витрати на одну особу×x

Загальні витрати=40800+3338x (x – кількість туристів в групі)

Визначимо дохід від туру.

Якщо вартість туру для одного учасника дорівнює загальній вартості туру для одного учасника, тобто 44038 грн., то:

Дохід=44038x

Для безбитковості загальні витрати повинні дорівнювати доходу:

$40800+3338x=44038x$

$40800=44038x-3338x$

$40800=40700x$

$x\approx 1.002$

Таким чином, для покриття витрат туру необхідно приблизно 2 особи. Для забезпечення безбитковості і певного запасу рекомендується набрати як мінімум 2 учасників туру.

Прибуток від туру на кількість осіб наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Прибуток від туру на кількість осіб

Кількість осіб	Загальні витрати (грн.)	Дохід (грн.)	Прибуток (грн.)
2	47476	88076	40600
10	74180	440380	366200
20	108560	880760	773200

Джерело: зроблено авторкою

Таким чином, для отримання прибутку потрібно мати принаймні 2 особи. Для кожної додаткової людини прибуток збільшується на 40700 грн. Конкурентні переваги запропонованого туру: тур поєднує традиційні екскурсії із сучасними технологіями: кожен учасник отримує радіоприймач з навушниками для комфортного прослуховування екскурсійних матеріалів; унікальні екскурсії, розроблені спеціально для цього туру, які дозволять глибше зануритися в історію та культуру болгарського Причорномор'я; проживання в комфортному готелі, супровід професійного керівника групи, забезпечення безпеки та медичне страхування; можливість вибору додаткових екскурсій та послуг, що дозволяє персоналізувати тур під свої вподобання; знижки та спеціальні умови для молодят, організованих груп та індивідуальних мандрівників.

3.2. Особливості виходу продукту на туристичний ринок України

Туристичний ринок України має значний потенціал розвитку в'їзного та внутрішнього туризму завдяки багатому історико-культурному спадку, різноманітним природним ресурсам та вигідному географічному положенню, а також і потенціал виїзного туризму. Додатковою послугою, яка може бути включена у тур за додаткову плату, є екскурсія «Морська столиця Болгарії» з можливістю шопінгу. Ця екскурсія дозволяє туристам поглибити своє знайомство з культурою та історією Болгарії, відвідавши найвідоміші пам'ятки та місця відпочинку у прибережних містах. Загальна концепція туру, його складові елементи та умови вартості ретельно розроблені з урахуванням

потреб та очікувань цільової аудиторії. Такий підхід сприяє створенню привабливого та конкурентоспроможного туристичного продукту, який відповідає сучасним стандартам та тенденціям у сфері туризму. Дослідження виїзного туристичного ринку України наведено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Дослідження виїзного туристичного ринку України

Аналіз попиту	Аналіз конкурентів	SWOT-аналіз
Цільова аудиторія: – Молодь – Сім'ї з дітьми – Пенсіонери – Іноземні туристи	Основні конкуренти: – Відомі туроператори (наприклад, TUI, Join UP!) – Місцеві туристичні агентства – Нішеві оператори	Сильні сторони (Strengths): – Вигідна ціна за рахунок доступних опцій – Висока якість обслуговування – Різноманітність екскурсій – Екскурсії до популярних туристичних місць – Професійний супровід екскурсоводів
	Пропозиції конкурентів: – Аналогічні тури з подібними маршрутами і екскурсіями – Спеціалізовані тури (вино-тури, гастрономічні тури)	
	Сезонність: – Високий попит влітку та на свята – Низький попит в зимові місяці	Конкурентні переваги нашого туру: – Унікальний маршрут – Конкурентоспроможна ціна – Високий рівень сервісу – Професійний супровід екскурсоводів
Цінова чутливість: – Висока цінова чутливість через економічну ситуацію – Попит на бюджетні тури Попит на різні типи турів: – Популярність коротких турів вихідного дня – Зростання інтересу до тематичних турів		Можливості (Opportunities): – Розширення асортименту екскурсій – Використання цифрового маркетингу для просування – Залучення міжнародних туристів – Розробка партнерських програм з іншими туроператорами
		Загрози (Threats): – Конкуренція з боку відомих туроператорів – Зміни в законодавстві та регуляторні вимоги – Економічна нестабільність, яка може знизити попит на туристичні послуги

Джерело: розроблено авторкою

Україна є перспективним ринком для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Економічна стабільність, рівень доходів населення та загальні макроекономічні показники впливають на туристичний попит, навіть під час війни (російської агресії з лютого 2022 р.). Серед важливих економічних чинників можна виділити доступність транспортних послуг, розвиток інфраструктури та рівень цін на туристичні послуги. Для успішного виходу на ринок необхідно розробити конкурентоспроможний продукт, що відповідає економічним умовам країни. Соціальні та культурні аспекти відіграють важливу роль у формуванні туристичного попиту. Українці мають специфічні туристичні уподобання, що ґрунтуються на національних традиціях, культурних цінностях та соціальних стереотипах. Важливо враховувати потреби різних соціальних груп, зокрема молоді, сімей з дітьми, літніх людей та іноземних туристів. Розробка туристичного продукту повинна враховувати культурні особливості регіонів, сезонні коливання попиту та свята.

Ринкові особливості туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я» наведено у табл. 3.5. Маркетингова стратегія є ключовим елементом успішного виходу на ринок. Вона повинна включати аналіз конкурентного середовища, визначення цільової аудиторії, розробку унікальної торгової пропозиції та ефективних каналів просування. Важливим інструментом є цифровий маркетинг, зокрема використання соціальних мереж, онлайн-реклами та контент-маркетингу. Важливо забезпечити позитивний імідж бренду та високу якість обслуговування, що сприятиме залученню нових клієнтів та утриманню наявних. Вихід нового туристичного продукту на ринок України є складним, але перспективним завданням, що потребує врахування багатьох аспектів. Успіх залежить від здатності адаптуватися до правових вимог, економічних умов, соціальних та культурних особливостей, а також від ефективної маркетингової стратегії. Інтеграція цих компонентів дозволить створити конкурентоспроможний туристичний

продукт, який відповідатиме потребам сучасних споживачів і сприятиме розвитку туристичної галузі України.

Таблиця 3.5 – Ринкові особливості туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я»

Елементи туру	Опис
Маршрут	Відвідування античних пам'яток у прибережних містах Болгарії: Несебр, Созополь, Помор'є, Варна.
Транспорт	Автобусний трансфер між містами та визначеними пам'ятками.
Проживання	Готелі та гостьові будинки зручного розташування та зручною інфраструктурою.
Екскурсії	Організовані екскурсії до археологічних музеїв, античних пам'яток та історичних місць.
Харчування	Під час екскурсій забезпечено обіди та вечері у місцевих ресторанах з національною кухнею.
Розваги та відпочинок	Вільний час для відпочинку на місцевих пляжах та відвідування місцевих магазинів та ринків.
Супровід	Професійний екскурсовод, який розповість про історію та культуру кожного міста та пам'ятки.
Додаткові послуги	Відвідування концертів, майстер-класів з національної кухні та виїзди на острів Св. Анастасія та острів Св. Климент.

Джерело: зроблено авторкою

Вихід нового туристичного продукту на ринок України є складним, але перспективним завданням, що потребує врахування багатьох аспектів. Успіх залежить від здатності адаптуватися до правових вимог, економічних умов, соціальних та культурних особливостей, а також від ефективної маркетингової стратегії. Інтеграція цих компонентів дозволить створити конкурентоспроможний туристичний продукт, який відповідатиме потребам сучасних споживачів і сприятиме розвитку туристичної галузі України.

У сучасному світі соціальні мережі стали не лише місцем для спілкування, а й потужним інструментом для реклами та маркетингу. У контексті туристичного бізнесу це стає особливо актуальним, оскільки

можливість взаємодії з аудиторією на платформах, таких як Facebook, Instagram, Twitter відкриває безліч нових можливостей для залучення уваги та взаємодії з потенційними клієнтами.

Створення офіційних сторінок туристичного маршруту у соціальних мережах стає стратегічно важливим кроком. Ці сторінки дозволяють регулярно оновлювати аудиторію новинами, цікавими фактами, а також публікувати відгуки задоволених туристів. Запуск таргетованої реклами на цих платформах допомагає залучити саме ту аудиторію, яка зацікавлена в культурному туризмі та подорожах по конкретним регіонам, наприклад, Болгарії.

Паралельно з цим, співпраця з іншими туристичними агентствами може значно розширити кількість потенційних клієнтів та ресурси для просування. Партнерство з відомими агентствами надасть доступ до їхніх маркетингових ресурсів, бази клієнтів та експертного досвіду. В рамках такого партнерства можуть бути реалізовані різноманітні промо–акції, спеціальні пропозиції для клієнтів агентств, а також участь у виставках і туристичних ярмарках.

Поміж інших важливих аспектів маркетингової стратегії варто зазначити PR–активності, такі як організація прес–турів для журналістів і блогерів. Участь у таких заходах дозволяє розповсюджувати інформацію про тур через впливові медіа та блоги, створюючи додатковий інформаційний привід і залучаючи увагу аудиторії. Нарешті, участь у туристичних виставках і конференціях є важливим елементом стратегії, оскільки це надає можливість безпосередньо презентувати тур потенційним клієнтам, партнерам та представникам ЗМІ, а також встановлювати нові ділові контакти.

Усі ці стратегії і можливості взаємодії з аудиторією та партнерами роблять соціальні мережі та партнерські відносини важливими інструментами для розвитку туристичного бізнесу, дозволяючи залучати нових клієнтів та розширювати географію своєї діяльності.

Правові та регуляторні аспекти туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я» наведено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Правові та регуляторні аспекти туру «Античне намисто Болгарського Причорномор'я»

Аспект	Опис
Медичне страхування	Вимоги щодо медичного страхування для учасників туру та необхідність медичного страхового полісу
Страхування від нещасних випадків	Наявність страхового покриття від нещасних випадків під час туру та умови страхування
Правові аспекти охорони культурної спадщини	Вимоги до поведінки учасників туру на території об'єктів культурної спадщини, правила відвідування археологічних місць
Охорона навколишнього середовища	Вимоги до дотримання правил збереження природного середовища під час екскурсій та відпочинку на природних територіях
Відповідальність туроператора	Обов'язки туроператора щодо безпеки та комфорту учасників туру, процедура реагування на непередбачені ситуації

Джерело: зроблено авторкою

Перед початком подорожі необхідно ретельно ознайомитися з візовими умовами та вимогами щодо медичного страхування. Це допоможе уникнути непередбачених ситуацій та забезпечити безпеку під час подорожі. Важливо дотримуватися правил охорони культурної спадщини та навколишнього середовища, оскільки це сприяє збереженню цінних історичних об'єктів та природних ресурсів для майбутніх поколінь. Учасники туру повинні бути ознайомлені з правами та обов'язками туроператора, який несе відповідальність за їхню безпеку та комфорт під час подорожі.

Отже, визначено, що ключові конкурентні переваги запропонованого туру полягають у його інноваційному підході до вивчення історії, акцентуючи увагу на унікальних аспектах античної спадщини регіону. Крім того, програма туру розроблена таким чином, щоб забезпечити максимальний комфорт та задоволення для учасників, включаючи різноманітні екскурсійні маршрути та ексклюзивні враження. У виході продукту на туристичний ринок України ключову роль відіграють правильно спроектована маркетингова стратегія та залучення аудиторії за допомогою соціальних мереж та партнерських відносин з туристичними агентствами. Ці особливості дозволять привернути

увагу потенційних клієнтів та забезпечити успішний запуск туру на ринку, сприяючи його подальшому розвитку та популяризації серед українських туристів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Визначено, що інноваційний авторський пізнавальний тур «Античне намисто Болгарського Причорномор'я» є відмінним прикладом вдалого поєднання історичної спадщини та сучасних підходів у туризмі. Програма туру пропонує учасникам неперевершений шанс відкрити для себе витонченість античної культури Болгарії, відвідати історичні пам'ятки та насолодитися красою Причорномор'я.

2. Визначено, що ключові конкурентні переваги запропонованого туру полягають у його інноваційному підході до вивчення історії, акцентуючи увагу на унікальних аспектах античної спадщини регіону. Крім того, програма туру розроблена таким чином, щоб забезпечити максимальний комфорт та задоволення для учасників, включаючи різноманітні екскурсійні маршрути та ексклюзивні враження. У виході продукту на туристичний ринок України ключову роль відіграють правильно спроектована маркетингова стратегія та залучення аудиторії за допомогою соціальних мереж та партнерських відносин з туристичними агентствами. Ці особливості дозволять привернути увагу потенційних клієнтів та забезпечити успішний запуск туру на ринку, сприяючи його подальшому розвитку та популяризації серед українських туристів.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання кваліфікаційної роботи отримано наступні висновки.

1. Визначено, що пізнавальний туризм у системі туристичної сфери країни є важливою складовою, яка впливає на загальний розвиток туризму та привертає увагу широкого кола туристів. Екскурсійно–пізнавальний туризм визначається як форма туризму, що має на меті пізнання нового через відвідування різноманітних туристичних об'єктів, маршрутів та культурних подій. Розрізняють різні типи екскурсійно–пізнавального туризму, включаючи культурні, природні, історичні та археологічні екскурсії, які спрямовані на задоволення різноманітних інтересів туристів.

2. Встановлено, що роль пізнавального туризму в туристичному комплексі країни полягає у збагаченні туристичного продукту, привертанні нових категорій туристів та сприянні розвитку туристичної індустрії в цілому. Враховуючи різноманіття пам'яток культури, історії, природи та архітектури, пізнавальний туризм є ключовим елементом туристичного потенціалу країни, що доповнює і розширює можливості для подорожей та відпочинку.

3. Визначено, що приморські курорти та їх оточення пропонують багатий екскурсійний досвід, включаючи оглядові екскурсії по містах, археологічні розкопки та музеї, які відображають багату історію та культуру регіону. Гірськолижні місцевості приваблюють туристів не лише для катання на лижах, але й для огляду історичних пам'яток, відвідування старовинних міст та церков, що збагачує екскурсійний досвід. Болгарія – країна Південно–Східної Європи, розташована в східній частині Балканського півострова. Вона історично поєднує в собі надбання різних культур, і при цьому має свої неповторні особливості. Економіка Болгарії відноситься до індустріально–аграрного типу. Основними галузями економіки є виробництво продуктів харчування, машинобудування та металообробка, хімічна, текстильна промисловість, металургія. Однією з головних сфер господарства Болгарії є

туризм. Однією з передумов успішного розвитку туристичної діяльності є вигідне географічне розташування Болгарії на перехресті транспортних шляхів між трьома континентами. Передумовою розвитку рекреаційно-туристичної діяльності Болгарії є наявність значних рекреаційно-туристичних ресурсів – як природних, так і історико-культурних. Сприятливий клімат, чорноморське узбережжя, ландшафтне і біологічне різноманіття, бальнеологічні ресурси, цікаві природоохоронні об'єкти, унікальні історико-культурні пам'ятки, події та гастрономічні особливості дозволяють країні розвивати різні види туризму. 9 болгарських об'єктів, 7 культурних і 2 природних, включені до списку Всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО. Туристичні центри країни надають різноманітні екскурсійні програми, включаючи оглядові тури, екологічні маршрути та культурні події, які доповнюють екскурсійний досвід у Болгарії. Усі ці аспекти вказують на значущість екскурсійно-пізнавального туризму як ключового фактора в розвитку туристичної індустрії Болгарії та його важливого внеску у розвиток економіки країни.

4. Розроблено інноваційний авторський пізнавальний тур «Античне намисто Болгарського Причорномор'я», який є показовим прикладом вдалого поєднання історичної спадщини та сучасних підходів у туризмі. Програма туру пропонує учасникам неперевершений шанс відкрити для себе витонченість античної культури Болгарії, відвідати історичні пам'ятки та насолодитися красою Причорномор'я. Для забезпечення беззбитковості і певного запасу рекомендується набрати як мінімум двох учасників туру. У виході продукту на туристичний ринок України ключову роль відіграють правильно спроектована маркетингова стратегія та залучення аудиторії за допомогою соціальних мереж та партнерських відносин з туристичними агентствами. Ці особливості дозволять привернути увагу потенційних клієнтів та забезпечити успішний запуск туру на ринку, сприяючи його подальшому розвитку та популяризації серед українських туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Practical Guide to Tourism Destination Management. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284412433>.
2. Bulgaria bed places occupancy rate: hotels. URL: <https://www.ceicdata.com/en/bulgaria/accommodation-facilitiesannual/bed-places-occupancy-rate-hotels>
3. Hotel Sunrise. All Inclusive. URL: <https://www.booking.com/hotel/bg/sunrise.ru.html>
4. UNWTO World tourism barometer January 2022. URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2023-01/UNWTOBarom23_01_January_EXCERPT
5. What future for tourism in Bulgaria. URL: <https://www.balcanicaucaso.org/>
6. World Tourism Barometer and Statistical Annex, November 2022. UNWTO. URL : https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fspublic/2022-11/UNWTO_Barom22_06_November_EXCERPT
7. Бабов К. Д., Золотарьова Т. А., Єжов В. В. Курортологія. Енциклопедія Сучасної України. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL : <https://esu.com.ua/article-52032>.
8. Баєв В. В. Класифікація медичного туризму в умовах глобалізації міжнародного медичного простору. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Педагогічні науки*. Київ: МАУП, 2016. С. 119–125.
9. Баєв В. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Організація санаторно-курортного обслуговування» (для бакалаврів). Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 47 с.

10. Бойко М.Г., Босовська М.В., Охріменко А.Г. Туристична система: генеза та пріоритети розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип.11. С.54–60. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/9.pdf
11. Бургас. URL: <https://turvopros.com/gorod-burgas-v-bolgarii/>
12. Вернігорова Н. В. Морські парки в економіці приморських регіонів. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2023. № 2 (24). С. 35–43.
13. Волкова І. І., Парфіненко А. Ю. Розвиток туризму в країнах Західного Причорномор'я (Румунія та Болгарія) та їх співробітництво з Україною. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2022. С. 68–80.
14. Болгарія – перлина Балканів. URL: https://proydisvit.com/excursions/bulgaria_ua
15. Географічне розташування Болгарії. URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/bul/1793.html.
16. Географія Болгарії. URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97.html
17. Гірськолижні курорти Болгарії. URL: <https://www.tourister.ru/world/europe/bulgaria/snow>
18. Дунаєв Д. В., Зацепіна Н. О. Рекреаційний туризм як чинник відновлення світового туризму. *Тиждень науки – 2023 : матеріали щорічної наук.–практ. конф. викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів НУ «Запорізька політехніка»* (24 – 28 квітня 2023 р). Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 101–103.
19. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Золоті піски в червні: початок пляжного сезону. URL: <https://kidpassage.com/publications/zolotyie-peski-iyune-otdyh-pogoda>

21. Регіони Болгарії. URL: <https://tripmydream.ua/bulgaria/regions>
22. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : Матеріали Міжнар. наук.–практ. конфю* (м. Чернівці, 5 травня 2022 р.). Чернівці: Технодрук, 2022. С. 337–341.
23. Кузишин А. В. Міжнародний туризм: навч. посібник. Тернопіль: Вектор, 2016. 204 с.
24. Мілінчук О.В., Горшкова Л.О. Зарубіжний досвід туристичного районування: приклад Болгарії. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52. Ч. 1. С.41–48. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/52_1_2020/8.pdf
25. Міста Болгарії. URL: <https://mandry.club/mista-bolgarii/>
26. Населення Болгарії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97
27. Офіційний сайт Міністерства туризму Болгарії. URL: <http://www.tourism.government.bg/bg>
28. Офіційний сайт Національного інституту статистики Болгарії. URL: <http://nsi.bg/>
29. Офіційний туристичний портал Болгарії. URL: <https://bulgariatravel.org/>
30. Парфіненко А. Ю., Дубова Д. А. Перспективи розвитку міжнародного туризму в Чорноморському регіоні. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2018. Вип. 7. С. 136–141.
31. Болгарія. Сонячна різноманітність Балкан. URL: <https://tripmydream.ua/bulgaria>
32. Патійчук В. О., Філон О. Основні проблеми розвитку туристичного комплексу Болгарії. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Рекреаційна географія та географія туризму*. 2018. № 3 (376). С. 113–121.

33. Про затвердження Загального положення про санаторно–курортний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р. № 805. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text>.

34. Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 23 березня 2017 р. № 168. URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/re30379?an=1&ed=2021_10_20.

35. Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>.

36. Про організацію санаторно–курортного забезпечення в управлінні державної охорони України : наказ Управління державної охорони України від 27 серпня 2013 р. № 565. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1613-13#Text>.

37. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168–р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.

38. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

39. Стручок Н., Замрій О. Тренди маркетингової стратегії реалізації туристичних послуг в умовах євроінтеграції. *European journal of economic and management*. Vol. 4, Is. 6. 2018. С. 13–19.

40. Топчієв О. Г., Яворська В. В., Ніколаєва О. І. Рекреаційно–туристична діяльність як складова регіональних господарських комплексів: концептуально–понятійний огляд. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія географічні науки*. Вип. 5. 2016. С. 128–134.

41. Литвин О. Міжнародний туризм в сучасних умовах кризи і соціально–економічних потрясінь. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40 . URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1459/1404>

42. Туристичні об'єкти Болгарії. URL: <https://sites.google.com/site/zavitajtedobolgariie/turisticni-ob-ekti-bolgariie>

43. Момонт Т. В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг. *Економіка. Управління. Інновації*. 2012. №1 (7). URL: file:///C:/Users/user/Downloads/eui_2012_1_35.pdf
44. Фединець Н. І. Організаційні аспекти діяльності вітчизняних підприємств туристичної сфери в умовах кризи. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2016. Вип. 50. С. 182–186.
45. Найкращі курорти Болгарії. URL: <https://trips.com.ua/podorozhi/naykraschi-kurorty-bolharii/>
46. Ціни на відпочинок у Європі: Болгарія. URL: <http://www.evgora.org.ua/country/bulgaria/>
47. Чериниш І. В., Маховка В. М. Лікувально–оздоровчі види туризму в структурі сфери туризму та рекреації. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/8677/1/%D0%9C%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%9E%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2020.pdf
48. Ярьоменко С. Г. Напрямки розвитку лікувально–оздоровчого туризму в Румунії. *Вісник соціально–економічних досліджень*. 2015. Вип. 2 (57). С. 87–98.